

BAUSKAS
SV. GARA BAZNĪCA
1594 - 1994

10-5-55

~~93-4~~
L 147

L
72

NOVADS Nr. 7
INFORMATĪVAIS BIĻETENS

BAUSKAS
SV. GARA BAZNĪCA
1594 - 1994

BAUSKA

1993

LATVIJAS NACIONĀLĀ
BIBLIOTĒKA

92 — 14.639.4

0304043707

Teksta autors un sastādītājs: Dainis Bruģis

Fotogrāfs: Ints Lūsis

Atbildīgā par izdevumu: Mārite Putniņa

Uz 1. vāka: Bauskas Sv. Gara baznīca.

Uz 4. vāka: Bauskas eltermaņa J. Henninga
epitāfija. D. fon Ceics, 1677. g.

BŪVVĒSTURE

Pirmā Bauskas baznīca, kura nesa Sv. Ģertrūdes vārdu, atradās uz pussalas Mūsas un Mēmeles šatekā, netālu no Livonijas ordeņa pils. 16. gadsimta pēdējā trešdaļā tās draudze sadalījās un 1573. gadā patreizējās Bauskas vecpilsētas teritorijā tika uzsākta jaunās latviešu draudzes Sv. Trīsvienības baznīcas celtniecība. Vācu draudze vēl kādu laiku noturēja dievkalpojumu vecajā baznīcā, līdz kopā ar pārējo Pilsmiestu tā 1584. gadā tika nojaukta.

Jauno, Sv. Gara vārdā nosaukto vācu draudzes dievnamu sāka būvēt 1591. gadā un tā celtniecību pabeidza jau 1594. gadā. Sākotnēji celtne bija bez torņa, kura būve ieilga līdz pat 1614. gadam. Vēl pagāja turpat desmit gadi, līdz 1623. gadā tornis ieguva skaistu noslēgumu ar kupolu, vaļēju galeriju un stāvu, piramidālu smaili. Torņa celtniecība, ko vadīja būvmeistars Mihaels Ūlrihs no Arnštates, diemžēl netika pienācīgi pabeigta. Caurā pagaidu jumta dēļ smailes konstrukcija drīz nonāca kritiskā stāvoklī un kopā ar tajā uzkārtu zvanu draudēja nogāzties. Briesmas tika novērstas tikai 1638. gadā, kad torņa jumtam uzlika skārda segumu. Pilnībā jumta remontu pabeidza tikai 1639. gadā jūnijā un tas izmaksāja 9328 markas. Šos darbus veica kāds Kristofs Trebavs no Viļņas.

Zviedru sirojumos pa Kurzemi 17. gs. 3. ceturksnī Sv. Gara baznīca necieta, taču nopietnus pārbaudījumus tai atnesa Ziemeļu karš. 1701. gadā, kad Bausku ieņēma Kārļa XII vadītais zviedru karaspēks, baznīcā izcēlās

ugunsgrēks, kuru tikai ar grūtībām izdevās apdzēst. 1716. gada baznīcas vizitācijā tomēr atzīmēts, ka dievnams ir labā stāvoklī, piebilstot, «cik nu tas šādos grūtos laikos vispār ir iespējams». 1717. gadā no jauna tika apjumta torņa smaile.

1733. gada 24. februārī nodega Bauskas latviešu draudzes baznīca. Vainīgais - skroderzellis M. K. Heinšs - gan tika sodīts ar nāvi sadedzinot, taču Sv. Trīsvienības baznīca tā arī netika atjaunota. Latviešu draudze, kas ieilgušā remonta dēļ jau agrāk noturēja dievkalpojumus Sv. Gara baznīcā, tagad bija spiesta pārcelties uz šejieni pavisam. Abu draudžu līdzāspastāvēšana dievnamā ilga līdz pat 1939. gadam.

Nākošo lielāko remontu Sv. Gara baznīca pieredzēja 1756. gadā, kad tika nomainīts jumts un ieklāti jauni griesti. Savukārt, 1766. gadā notika torņa smailes kapitālais remonts. Tā gaitā smailes galā uzstādītajā lodē tika uzzieta kapsula ar 1623. gadā ievietotiem dokumentiem, kuri vēstīja par svarīgākajiem notikumiem tālaika pilsētas un baznīcas dzīvē. Vecajiem dokumentiem pēc tradīcijas tika pievienoti jauni un tos ielodēja Bauskas varkaļa Kristofa Frīdriha Freizes izgatavotā kārbīnā, kuru savukārt ielika šī paša meistara darinātā un apzeltītā lodē smailes galā. Bez dokumentiem tur ievietoja arī vairākas sava laika monētas un kādu medaļu. Torņa skārda iegādei līdzekļus deva Gothards Frīdrihs fon Šrēderss, bet gailis tika izlabots un apzeltīts par tirgotāja J. Ā. Hollenhāgena līdzekļiem.

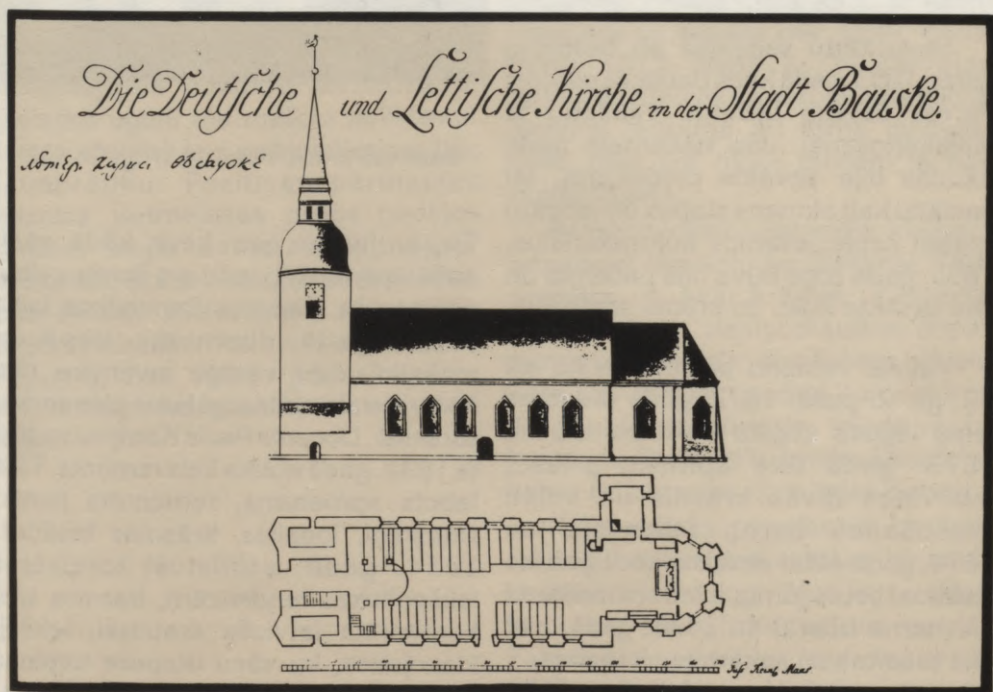
Nākošo nopietno remontu dievnams

iedzīvoja 18. gs. beigās, kad tika remontēts draudzes telpas jumts, ārsienas, mainīti logu rāmji un labota baznīcas mūra sēta. Kā kora un sakristejas jumta labotājs 1796. gadā minēts Bauskas mūrniekmeistars Karls Frīdrihs Drezdens. Lielos remontus vainagoja pavisam nepatīkams gadījums - 1799. gadā dievnama tornī iespēra zibens. Tas pamatīgi bojāja jumta konstrukciju, kura, savlaicīgi nenovēršot bojājumus, pamazām nonāca aizvien bēdīgākā stāvoklī.

Sv. Gara baznīcu skāra arī franču - krievu kara notikumi. 1812. gada augustā te tika ieslodzīti kaujā pie

lecavas gūstā saņemtie krievu karavīri, bet decembrī baznīcu izmantoja kā armijas pārtikas noliktavu.

Torņa remontu uzsāka tikai 1813. gada maijā. Vecā, zibens bojātā smaile izrādījās vairs nelietojama, tādēļ to nojauca un tās vietā uzbūvēja jaunu - stipri piezemētāku četrslīpu jumtiņu. Šādā izskatā tornis redzams vēl šobrīd. Zemais jumtiņš tomēr izrādījās tikpat nedrošs kā augstā smaile - jau 1815. gada 1. maijā tajā atkal trāpīja zibens. Laimīgā kārtā arī šoreiz baznīca neaizdegās. Bija bojāti vienīgi kārniņi, jumta spāres un draudzes telpas durvis.

Sv. Gara baznīca. A. V. Zervalda uzmērojums, pirms 1813. g.

Turpmāko divdesmit gadu laikā dievnams tika stipri nolaists. 1839. gada martā sastādītajā baznīcas inspekcijas slēdzienā kā galēji kritisks novērtēts logu stāvoklis un uzsvēta vispārēja remonta nepieciešamība. Tāds arī nekavējoties tika uzsākts. Jau 1839. gada maijā Kurzemes guberņas arhitekts Fridrihs Šulcs izgatavoja attiecīgu projektu un tāmi, kas paredzēja jumta seguma, skursteņu un krāšņu remontu, logu rāmju un durvju nomaiņu, fasāžu un iekšpuses krāsošanu u. c. darbus. Minētos darbus par 385 rbļ. mazāksolišanā nosolīja Bauskas mūrniekmeistars Johans Gotlibs Kohs. Remonts ilga līdz 1840. gada novembrim, un tā laikā dievkalpojumi notika pilsētas rātsnamā.

Savu kārtu sagaidīja arī baznīcas dārzs. 1853. gadā kāds Bauskas pilsonis Porešs uzsāka līdzekļu vākšanu tā labiekārtošanai. Jau nākamajā gadā naudas bija savākts pietiekami, lai pasūtītu kalt akmens stabus un iepirktu žogam nepieciešamos kokmateriālus. 1855. gadā žoga būve bija pabeigta un tika uzsākta koku un krūmu stādīšana.

Vairāki remontu darbi baznīcā veikti arī 19. gs. 2. pusē. 1872. gadā draudzes telpa ieguva augstu koka paneli, bet 1873. gadā tika apmesti griesti, iebūvētas divas krāsnis un veikti krāsošanas darbi. Diemžēl, jau 1874. gadā atkal atrodam sūdzības, ka baznīcai caurs jumts. Lieli remontdarbi dievnamā izdarīti arī 1886. gadā, kad tika atvērtas un sakārtotas kapenes.

Pirmo pasaules karu Sv. Gara baznīca pārlaida samērā veiksmīgi.

Baznīcas tornis. Foto, 1931. g.

Tiesa, jumtu gan ķēra kāds vācu artilērijas lādiņš, taču arī šoreiz celtne neaizdegās. Latvijas Republikas laikā 1932. gadā dievnams kopā ar mākslinieciski vērtīgo inventāru tika iekļauts valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā. Docenta Paula Kampes vadībā te 1933. gadā notika liels remonts. Tika labots apmetums, remontēts jumts, skursteņi, logailas, krāsotas fasādes. 1934. gadā, atbilstoši toreizējās iekšpolitikas tendencēm, baznīca tika koroborēta latviešu draudzei, iekšēji vienojoties, ka vācu draudze turpinās aprūpēt dievnama altārtelpu. 1939. gadā, sakarā ar vācbaltu izceļošanu uz Vāciju, vācu draudze

baznīcā beidza pastāvēt.

Sv. Gara baznīca ievērojami cieta 1944. gada septembrī, kad Bausku ieņēma Sarkanā Armija. Pilnīgi bija nopostīts celtnes dienvidu puses jumta segums, izsisti visi logi, stipri bojāts apmetums. Arī šoreiz kāda augstāka vara pasargāja seno celtni no iznīcības - netālu no kanceles cauri jumtam baznīcā iekrita liela aviobumba, taču tā nesprāga. Kā piemiņa no šiem pārbaudījumiem baznīcas sienā vēl tagad aplūkojams kāds tajā iestrēdzis šāviņš. Dievnama jumts tika salabots jau tā pašā 1944. gada rudenī, šim nolūkam izmantojot daudzo sagrauto Bauskas vecpilsētas namu kārņņus.

No pēdējo gadu desmitu notikumiem atzīmējams 1961. gadā notikušais mēģinājums baznīcu aizdedzināt, pielaižot uguni tās malkas noliktavai. Lietas apstākļi ļauj nešaublicies par tīšu jaunprātību. Pozitīvas pārmaiņas baznīcā iezīmējušās pašos pēdējos gados, kopš savu atbildību par vēsturisko ēku sākusī apzināties pilsētas pašvaldība. 1991. gada rudenī par pilsētas līdzekļiem tika nomainīts jumta segums, bet 1992. gadā baznīcu pieslēdza centralizētajam apkures tīklam.

ARHITEKTŪRA

Bauskas Sv. Gara baznīca ir tuvu austrumu - rietumu virzienam orientēta garenbūve, kurai rietumu galā pieklāvis masīvs kvadrātisks tornis, bet austrumu - nedaudz šaurāka un zemāka kora daļa ar poligonālu apsīdas noslēgumu. Ēku sedz stāvs (ap 50° leņķi) divslīpu kārņņū jumts ar viegli uzliektu apakšdaļu, bet torni - četrslīpu kārņņū jumts. Torņa noslēgumu rotā lode un gailis, bet altārtelpas jumtiņu - vēja alegorijas veidā darināts skārda vējrādis. Kora ziemeļu pusē ēkai piebūvēta neliela, kvadrātiska sakristeja, bet blakus tornim tai pašā pusē - zema ar lēzenu kārņņū jumtiņu segta piebūvīte. Pēdējā celta kā t. s. kaulu kambaris un būvēta pēc 1633. gada. Pirms 1813. gada A. V. Zērvalda zīmētajā baznīcas uzmērojumā analoga piebūve redzama arī torņa dienvidu pusē, taču līdz mūsu dienām tā nav saglabājusies.

Baznīca celta no dolomīta, ķieģeļus izmantojot tikai ailu izmūrēšanai. Tā ir apmesta un balti krāsota. Fahverka tehnikā būvēts vienīgi draudzes telpas austrumu zeminis. Savdabīgu siluetu baznīcas tornim piedod tam stūros diagonāli piebūvētie trīspakāpju kontrforsī. Pieticīgāku izmēru kontrforsī balsta arī baznīcas kora daļas sienas.

Katrā celtnes garenfasādē izmūrēti seši logi, bet kora daļā - vēl četri nedaudz mazāka izmēra logi. Visi logi veidoti druknas smailloka arkas veidā. Patreizējos rāmjus logi ieguvuši 1840. gadā. Līdz tam, kā liecina apraksti, logos bijušas dzelzs un svina rāmjos stiprinātas krāsainas maza izmēra rūtis.

lekšskats uz altāri. Foto, 1991. g.

Par vienīgo garenfasāžu rotājumu kalpo zem jumta pārkares izmūrētā, bagātīgi profilētā dzega.

Dievnama galvenā ieeja atrodas torņa rietumu sienā un tai ir lēzeni noapaļotas arkas forma. Līdzīgas formas, taču mazāka izmēra durvis izbūvētas arī dienvidu fasādes vidū. Torņa apjomā dziļi iegriezušies mazie, šaujamlūkām līdzīgie lodziņi atgādina, ka baznīca savulaik kalpojusi arī kā iespējamais patvērumsbriesmu gadījumā. Jāatzīmē, ka šādu, fortifikācijas būvēs tik nepārprotami aizgūtu logu formu, neatrodam nevienā citā Latvijas baznīcā. Lielāki logi torni izvietoti vienīgi virs ieejas durvīm un paša augšējā stāva

limeni, kur tos papildina pulksteņa ciparnīcas.

Sv. Gara baznīcas patreizējais veidols, salīdzinot ar sākotnējo, nav daudz mainījies. Tas ir viduslaicīgi smagnējs, skarbs, pat askētisks. Šādu iespaidu neapšaubāmi sekmē arī sākotnējās torņa smailes trūkums, kas ievērojami piezemē dievnama kādreiz iespaidīgo siluetu. Smailes rekonstrukcijas projektu jau 1989. gadā izstrādājusi arhitekte I. Bākule un, jādomā, ar laiku baznīca vēl atgūs savu zudušo rotu.

Iekšskats uz ērgļu luktām. Foto, 1991. g.

INTERJERS

Baznīcas iekšiene, līdzīgi ārpusē, veidota ļoti atturīga. Lielo draudzēs telpu ar rupji apmestām un balsinātām sienām sedz apmesti limeniski koka griesti. Ar greznāku pārsegumu izceļas kora telpa, kurā, uz zemiem pilastriem un konsolēm balstīta, izmūrēta skaista zvaigznes velve. Mūrēta krusta velve sedz arī nelielo sakristejas telpiņu.

Stipri smagnēju iespaidu baznīcas interjeram piedod ļoti masīvā, kori nodalošā šķērssienu, kuras vidusdaļa veido lēzenu pusloka formas arku. Kā rāda kāds G. F. Stendera 1753. gadā darināts zīmējums, tolaik šo «triumfa

arku» papildinājusi ipatnēja dekoratīva būve - t. s. letners. Letners sastāvēja no divām druknām kolonnām un antablementa, kura augšdaļā, simetriska ornamenta ietverts, atradās Kristus upuri simbolizējoša pelikāna atveids. Minētā dekorācija bija izgatavota no dēļiem un tikai krāsojums tai piedeva apjomīgas konstrukcijas ilūziju.

Aplūkotā būve tapusi 1598. gadā un to finansējis Svītenes muižas īpašnieks Georgs Grothuss kopā ar sievu Margarētu, dzimušu Mēdemu. Uz letnera savulaik atradušies arī abu dzimtu ģerboņi.

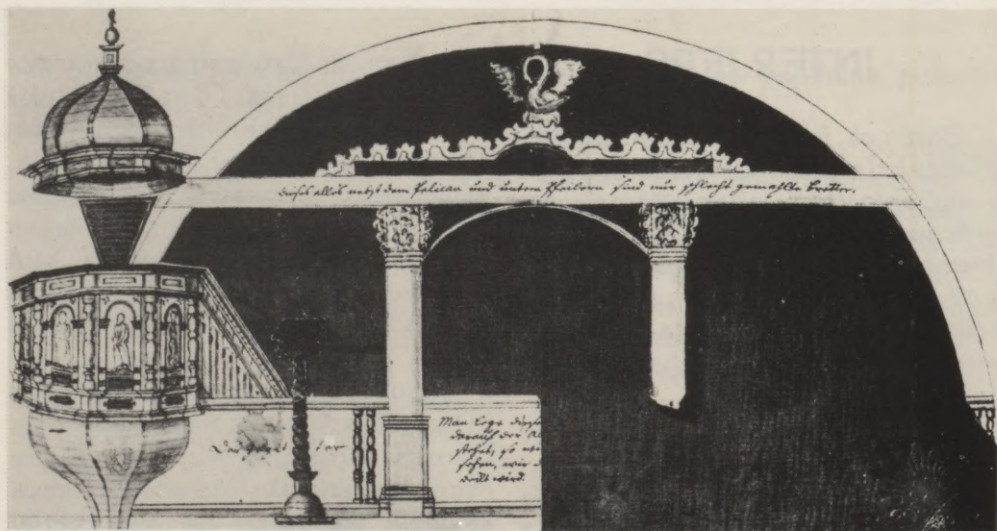
Interesantā manierisma stila būve

nav saglabājusies. Visdrīzāk tā nopostīta 1762. gadā, kad tika uzstādīta jaunā kancele. Pašlaik arkas aplocīrotā vienīgi uzraksts: «Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils», kuru ap 1938. gadu darinājis Bauskas mākslinieks Pēteris Zutis. Uzrakstu sākotnēji ietvēruši egļu zari ar čiekuriem, taču, kā nepiemēroti senās celtnes atturīgajai noskaņai, tie pēc kara aizkrāsoti.

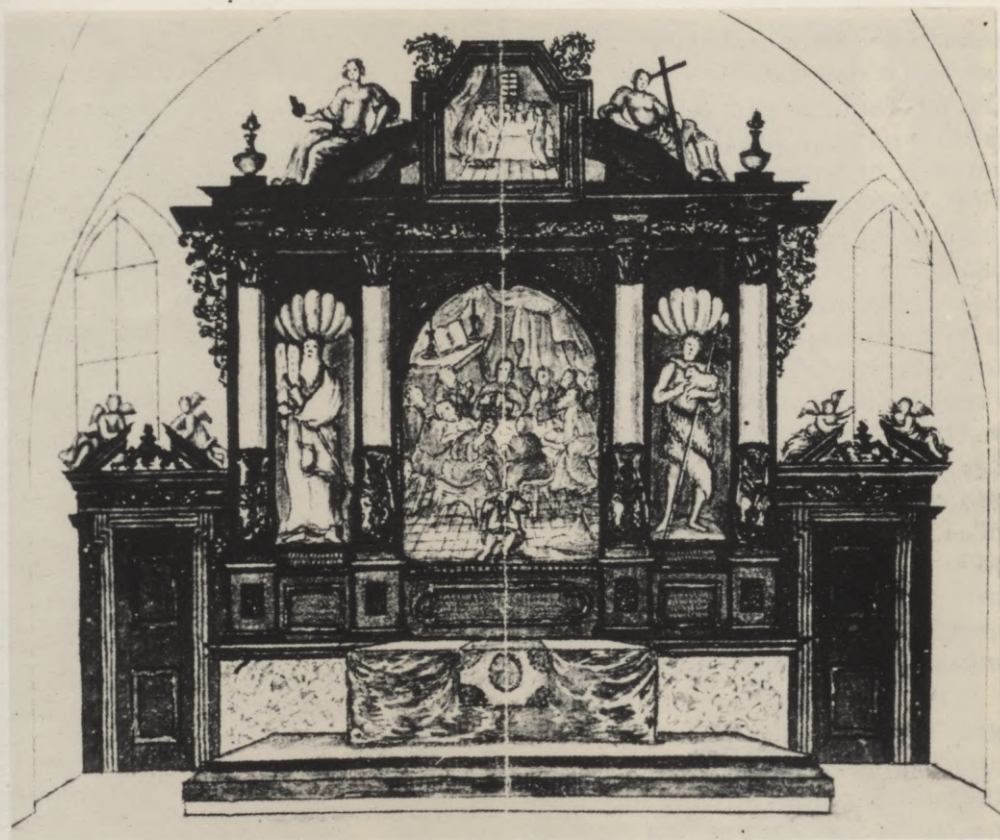
Draudzes telpas rietumu galu aizņem no koka būvētas ērģeļu luktas. To celtniecība nekur nav dokumentēta, taču pat vizuāli tajās skaidri nolasāmi trīs attīstības etapi. Pirmajā, kas varētu attiekties jau uz 17. gs. sākumu, luktas bijušas šaurākas un balstījušās tikai uz četriem stabiem. To vidusdaļā atradies neliels, iespējams, pusloka formas izvirzījums. Šādu luktu konfigurāciju redzam arī pirms 1813. gada tapušajā baznīcas uzmērojumā. Otrajā etapā

luktas ieguvušas taisnstūra veidā tālu izvirzīto vidusdaļu, kuras atbalstam tika iebūvēti vēl divi šķērsgriezumā kvadrātiski stabi. Jādomā, ka šī pārbūve bija saistīta ar neērtībām, kuras šaurajās luktās radīja jauno ērģeļu iebūvēšana 18. gs. 60. gados. Trešajā pārbūves posmā abpus izvirzījumam piebūvēti simetriski trīsstūrveida laukumiņi, attiecīgi izmainot arī vecās balustrādes konfigurāciju.

Baznīcas draudzes telpas grīdas veidotas no sarkaniem ķieģeļiem un māla flīzēm un, acīmredzot, savu patreizējo izskatu ieguvušas 1840. gada remonta laikā. Altārtelpas grīdu, bez ķieģeļiem klāj arī gludas kaļķakmens plāksnes, kuras te ieguldītas, iespējams, jau tūlīt pēc dievnama uzcelšanas.

Vecā - 16. gs. beigās darinātā kancele un «Triumfa arka». G. F. Stendera zīm., 1753. g.

1699. gadā darinātais altāris. G. F. Stendera zīm., 1753. g.

IEKĀRTA

ALTĀRIS. Kā liecina 1610. gada baznīcas vizitācijas protokoli, sākotnēji dievnamā izmantots no vecās - Sv. Ģertrūdes baznīcas šurp atvestais altāris. Šis fakts gan nekur nav tieši uzsvērts, taču baznīcas inventāra aprakstos saglabājušās ziņas apliecina, ka 1598. gadā notikusi kāda jau esoša altāra pārkrāsošana vai pārzeltīšana.

Ari šos darbus finansējusi A. M. Grothusa no Svitenes. Kāds izskatījies vecais altāris, nav zināms, taču visdrīzāk tas bijis virotņu tipa un sastāvējis no centrālās gleznas un divām sānu daļām, kuras, atkarībā no situācijas, varēja vai nu aizvērt vai atvērt. Ļoti iespējams, ka tieši šim - 16. gs. altārim piederējusi glezna «Pasā mielasts», kura ir saglabājusies līdz mūsu dienām un 1982. gadā nodota Rundāles pils muzejam. Šī glezna ir viena no

senākajām šāda rakstura gleznām Latvijā un datējama ar 16. gadsimtu. Glezna darināta pēc kādas 16. gs. gravīras parauga, kas Latviju sasniedzis vairākos, nedaudz atšķirīgos variantos. Tieši, kura no gravīrām kalpojusi par prototipu Bauskas «Pasā maltītei», pagaidām nav izdevies noskaidrot. Uz gleznas seno izcelsmi norāda jau tas, ka tā neattēlo kādu Jaunās Derības epizodi ar Kristus piedalīšanos, bet gan ilustrē Vecās Derības vēstījumu par Pasā mielastu - pieminot jūdu izešanu no Ēģiptes gūsta un slavējot Jahves brīnumdarbus. Gleznā attēloti desmit vīri, kas, kājās stāvot, ietur maltīti pie galda, uz kura atrodas bļoda ar cepeti un vairāki maizes gabali. Ceļinieku spieķi viņu rokās simbolizē grūtību un briesmu pilnos jūdu ceļojuma gadus.

Glezna «Pasā mielasts» izmantota arī otrajā - 1699. gadā darinātajā altārī, kuru baznīcai dāvāja korneta Filipa Rūdolfa Šepinga atraitne no Bēņu muižas. Šis iespaidīgu izmēru kokgriezuma altāris bija veidots pompozās baroka stila formās un to rotāja astoņas lielas koka skulptūras. Nišās starp četrām antablementu balstošajām kolonnām te bija novietotas Mozus un Jāņa Kristītāja figūras, bet uz frontona slīpnēm - Milestības un Ticības alegoriju figūras. Altāra kompozīciju papildināja arī divi tam simetriski abās pusēs novietoti portāli, katru no kuriem rotāja divas eņģeļu figūras. Retabla centrālo daļu aizņēma altārglezna, kas attēloja «Svēto Vakarēdienu», bet virs tās, frontona vidū iestiprināta, greznojās mūsu jau aplūkotā vecā altārglezna. Sākotnēji retabls bija melns ar zeltiem kokgriezumiem un tikai 1840. gadā, atbilstoši ampīra laikmeta gaumei, to

Milestības alegorijas skulptūra no altāra, fragments, 1699. g.

pārkrāsoja baltā krāsā. Profesionāli veiktais galdnieka darbs un tam pretstatā - uzkrītošais skulptūru primitivisms, liek meklēt retabla autoru starp vietējiem galdniekiem. Ļoti ticams, ka tas ir Bauskas meistars Kristofs Fogts, ar kura vārdu grības saistīt arī vairākus citus šī laika iekārtas priekšmetus.

Savu patreizējo izskatu Sv. Gara baznīcas altāris ieguva 1861. gadā, kad tas tika pārbūvēts pēc Jelgavas mākslinieka Jūliusa Dēringa projekta. Līdzekļus - 1000 rbļ. šim mērķim bija novēlējusi kāda 1859. gadā Maskavā mirusi Bauskas iedzīvotāja - Johanna Bubēta. Pārbūves gaitā no altāra tika izvāktas visas astoņas skulptūras (kopš

Altārglezna «Pasā mielasts», 16. gs.

Altāris pēc 1861. gada pārbūves. Foto, 1986. g.

1933. gada - Latvijas Vēstures muzejā) un abas gleznas. Apakšējās vietu ieņēma paša Dēringa gleznota kompozīcija «Kristus pie krusta», bet augšējās vietā tika izveidota lēzena pusloka formas pārsedze ar akrotēriju un krustu tā augšdaļā. Agrākās nišu vietas starp kolonnām tagad aizpildīja no jauna

izveidoti panno ar barokālā garā stilizētiem ornamentāliem kokgriezumiem. Altāris vēlreiz tika pārkrāsots spoži baltā krāsā, bet kokgriezumi - pārzeltīti. Šos darbus veica Jelgavas zeltītājs Jozefs Simons Oto. Sānu portāli pastāvēja vēl mūsu gadsimtā, līdz tos likvidēja, izbūvējot no

tiem nelielu aizaltāra telpiņu.

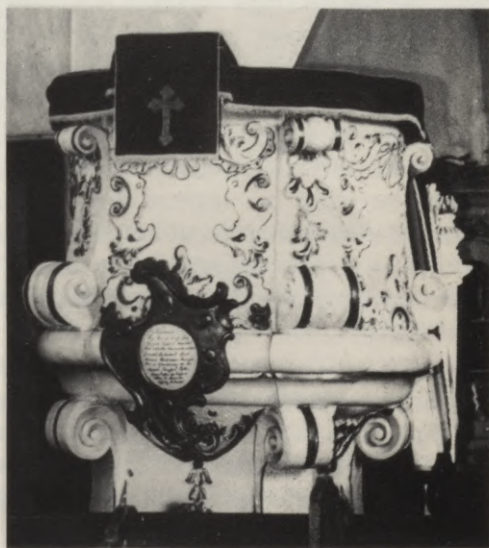
Neraugoties uz lielajiem zaudējumiem, Sv. Gara baznīcas altāris ir saglabājis savu barokālo raksturu, sākotnējo konstruktīvo kodolu un daudzus oriģinālos kokgriezumus. Tas arī tagad ar pilnām tiesībām uzskatāms par 17. gs. beigu monumentāli dekoratīvās mākslas pieminekli, kurš 1861. gadā tikai ievērojami noplicināts un izkropļots.

KANCELE. Sākotnējā baznīcas kancele, kura redzama vienā no jau pieminētajiem, Vecā Stendera 1753. gadā darinātajiem zīmējumiem, izgatavota jau 16. gs. beigās. Kā liecina dokumenti un zīmējumā uz kanceles pamatnes redzami ģerboņi, arī šī iekārtas priekšmeta pasūtītāji bijuši Georgs Grothuss un viņa sieva. Piltuvveida pamatnes balstītais kanceles podijs bija darināts astoņstūra formā un tā pildīšus rotāja apustuļu vai tikumu alegoriju gleznojumi. Podija šķautnes bija dekorētas ar virpotiem balustrveida elementiem. Cik noprotams no zīmējuma, kancele bijusi polihromi krāsota, imitējot marmora dzislojumu. Īpatnējo, piltuvei līdzīgo formu atkārtoja arī kanceles jumtiņš.

Savu pašreizējo kanceli Sv. Gara baznīca ieguva 1762. gadā. Tā darināta greznās rokoko stila formās, balti krāsota un zeltīta. Šīs kanceles eleganti izvēlēto podiju balsta četru volūtu veidota pamatne, bet virs podija paceļas krāšņs, ar enģeļa figūru vainagots jumtiņš. Kreisajā rokā enģelis tur krustu, bet labajā - tistokli ar uzrakstu: «IN EXCELSIS DEO GLORIA». Podiju rotā rokaju, gliemežnicu un treljāža

Kanceles jumtiņš ar Korfu ģerboni.

1762. gadā dāvētās kanceles podijs.

kokgriezumi savukārt jumtiņa griestus - enģeļu galviņas un Sv. Gara simbols baloža veidā.

Kanceles uzejas margām ir piestiprināta grezna rokaju kartuša ar dāvinājuma gadskaitli, bet pašam podijam - otra kartuša ar ziņām par dāvinātāju. Tas ir Nikolauss Fridrihs Johans fon Korfs - Krievijas senators, ģenerālleitnants, Pēterburgas policijas ģenerāldirektors, kambarkungs un daudzu citu titulu īpašnieks. Atzīmēšanas vērts ir fakts, ka viņa sieva Katarina Skavronska bija Krievijas carienes Katrīnas I brālmeita un Elizabetes Petrovnas galmadāma. N. fon Korfs bija Bauskas novadnieks (viņa tēvam H. K. fon Korfam piederēja Pamūšas muiža), taču visa viņa karjera saistījās ar Krieviju. Nikolauss Korfs nomira Pēterburgā 1766. gada 24. aprīlī. Viņa mirstīgās atliekas tika pārvestas uz Bausku un 1767. gada februārī pārapsēdītas speciāli celtajā kapličiņā pie Sv. Gara baznīcas. Līdz mūsu dienām pat saglabājies šīs ceremonijas apraksts - tā notikusi ārkārtīgi pompozi, piedaloties ar kailiem zobeniem bruņotai goda sardzei un lāpnešiem. Savu atdusas vietu senators, acimredzot, bija izvēlējis jau agrāk. Ar to arī izskaidrojami viņa dāvinājumi Bauskas baznīcai.

Kaut arī kanceles uzejas kartušā nepārprotami rakstīts 1762. gads, nav izslēgts, ka kancele izgatavota nedaudz agrāk. Uz to norāda podija pamatnes iekšpusē saglabājies uzraksts - iniciāļi I. M. L. un gadskaitlis 1760.

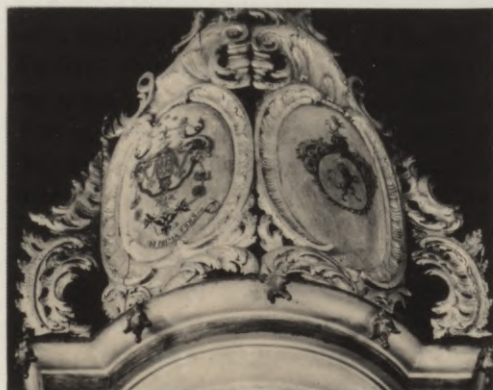
ĒRĢEĻU PROSPEKTS.

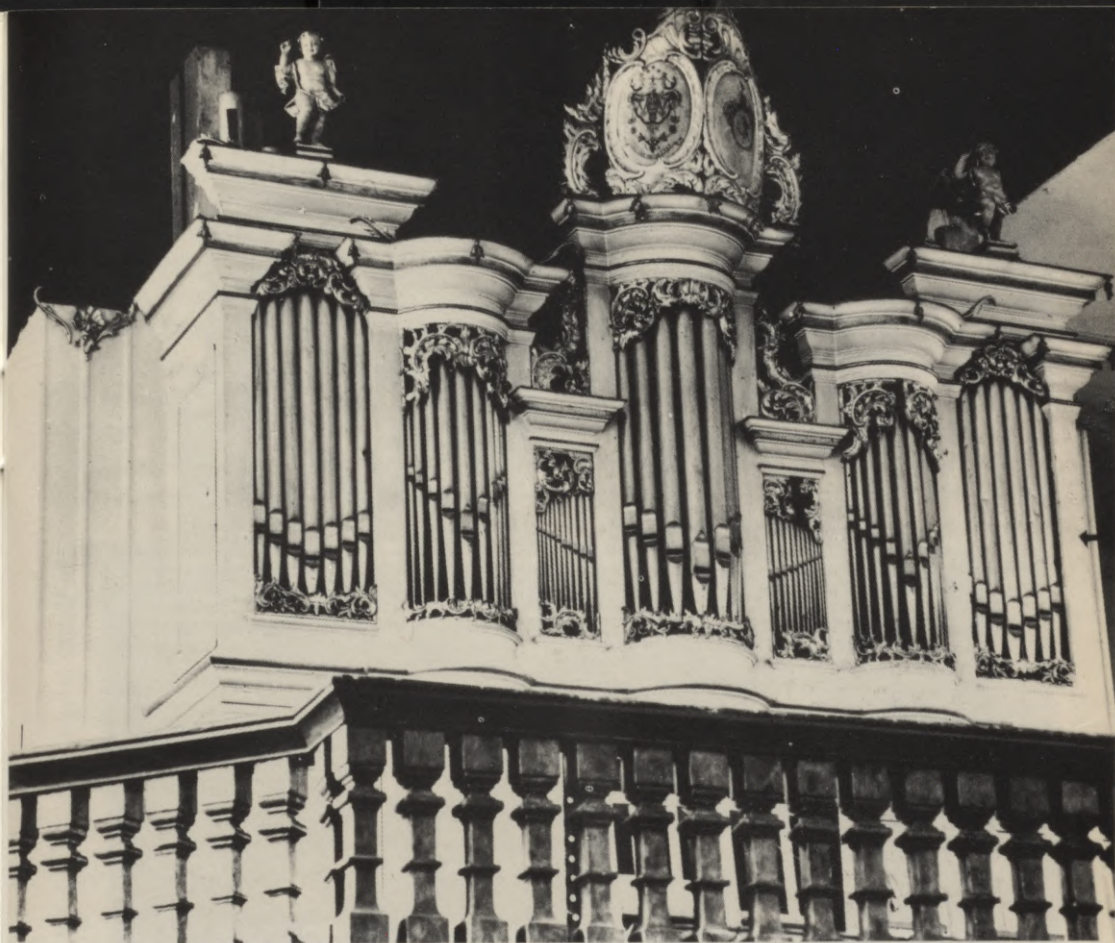
Pirmās ērģeles Bauskas Sv. Gara baznīca ieguva jau 1595. gadā. Tas bija Viļņā pirktas pozitīvs - nelielas ērģelītes ar septiņiem reģistriem. Instruments maksāja 750 markas, no kurām 650 deva kāds Georgs Grāpenbroks.

17. gs. sākumā baznīca iegādājās jau lielākas ērģeles, kuras kalpoja līdz pat 18. gs. vidum.

1766. gadā, isi pirms savas nāves, jau pieminētais N. fon Korfs uzdāvināja baznīcai jaunu ērģeļu prospektu, novēlot tajā iebūvēt jaunu instrumentu. To par savu naudu nopirka G. F. fon Šrēderss un jau 1767. gada Ziemassvētkos jaunās ērģeles varēja iesvētīt. Šis instruments lielu remontu piedzīvoja 1851. gadā (tas izmaksājis 500 rb.), bet 1891. gadā to pārbūvēja un ievērojami papildināja Jēkabpils ērģeļu meistars Mārtiņš Krēsliņš. Minētais instruments kalpo baznīcā vēl šodien - modernizēta vienīgi gaisa padeve, kuru tagad nodrošina elektromotors.

Kartuša ar Korfu un Skavronsku ģerboņiem ērģeļu prospektā.

Ērģeļu prospekts, 1766. g.

Bez būtiskām izmaiņām līdz mums nonācis arī 1766. gadā darinātais ērģeļu prospekts. Tā simetriski grupēto stabulu kompozīciju rotā ažūri rokaju kokgriezumi un divas uz karnīzes novietotas enģeļu figūriņas. Vīrs prospekta redzam greznu rokaju kartušu ar tajā gleznotiem Korfu un Skavronsku dzimtu ģerboņiem. Prospekts ir balti krāsots, bet tā kokgriezumi - zeltīti.

SOLI. Katras baznīcas interjerā nozīmīgu vietu ieņem dažādi soli, kuri, kokgriezumiem un gleznojumiem rotāti, nereti ir vieni no skaistākajiem iekārtas priekšmetiem. Funkcionāli nozīmīgākie bez šaubām, bija draudzes soli, kuri Sv. Gara baznīcā izvietojušies nedaudz asimetriski abpus draudzes telpas centrālajai ejai. Pēc sava laika tradīcijas kanceles puses soli bija atvēlēti sievietēm, bet pretējās puses - vīriešiem. Stingri reglamentēta bija arī vietu kārtība baznīcā un sāmaksa par to izmantošanu.

H. Jankes dāvātais sols, 1688. g.

Pašlaik baznīcā redzami draudzes soli, kurus no ejas norobežo aizveramas durtiņas, spriežot pēc stila pazīmēm, tapuši divos dažādos etapos. Vecākie soli, kuru atzveltnu galus rotā kanelēti pilastri, bet vērtņu pildīņus - no profillistes izveidots rombs, visdrīzāk

izgatavoti 17. gs. vidū. Vienā profilēti izzāģētajā sola galā iegrieztais datējums «1640», iespējams, pat traktējams kā precīzs šīs solu grupas izgatavošanas gads. Blakus solā saglabājies kokā griezts un polihromi krāsots Bauskas ģerbonis, kurš ir viens no

pašiem vecākajiem pilsētas ģerboņa attēlojumiem. Tuvāk altārim novietoti soli, spriežot pēc vērtņu pildīņu barokālās formas, tapuši jau vēlāk - 17. gs. beigās vai, visdrīzāk, 18. gs. sākumā. Visi minētie soli ir tumši krāsoti, imitējot ozola un riekstkoka tekstūru.

No mākslas vēstures viedokļa daudz interesantāki ir trīs privātsoli, kuri darināti 17. un 18. gadsimtā un atrodas baznīcas altārdaļā. Vecākais no tiem - plats, zems, brūni krāsots sols ar atzveltni un priekšējo barjeru novietots tūlīt aiz arkas, pie kora dienvidu sienas. Atzveltnes divos malējos pildīņos

gleznoti evaņģēlisti Matejs un Markuss, bet vidū - šausmitais Kristus, ko baznīcu mākslas ikonogrāfijā parasti apzīmē ar latīņu jēdzienu «ECCE HOMO». Barjeras pildīņos attēloti pārējo divu evaņģēliju autori - Lūka un Jānis, pie kam Lūkas attēlojums ir ļoti netradicionāls. Pretēji kanoniem viņš šeit rādīts bez bārdas un ar ļoti individualizētiem sejas pantiem. Evaņģēlista simboli - ota un svētbiļde viņa rokās vedina domāt, vai šādā veidā savu portretu nav iemūžinājis pats sola gleznojumu autors. Kā liecina uzraksts atzveltnes ažūrī izzāģētajā noslēgumā,

H. fon Felkerzāma dāvātais sols, ap 1700. g.

Šepingu dāvātais sols. G. L. Šetlers, 1770. g.

Glezna «Golgāta» Šepingu sola atzveltnē, 1770. g.

šo solu «Dievam par godu un baznīcai par rotājumu» 1688. gadā dāvinājis Bauskas pilsonis Hanss Janke.

Pie kora dienvidu sienas tuvāk altārim atrodam otru baroka stilā darināto solu. Melni krāsotā sola augsto, vītu kolonnu ietvertu atzveltni un abus barjeras pildīņus rotā ar zeltu kaligrāfiski rakstīti bībeles citāti. Kā sola rotājumi izmantoti arī zeltīti kokgriezumi - galvenokārt akantu un ziedu - augļu vītnes. Atzveltni vēl pagājušā gadsimta beigās vainagojis polihroms Felkerzāmu un Brunovu alianses ģerbonis, norādot, ka solu baznīcai dāvējis Bārbeles muižas nomnieks Heinrihs Ludolfs fon Felkerzāms un viņa sieva Elizabete Anna, dzimusi fon Brunova no Nogales

K. Fogta dāvētā ķestera pulsts, 1689. g.

muižas. Šis sols visdrīzāk darināts ap 1700. gadu un tā autors, iespējams, ir jau altāra sakarā pieminētais galdnieks Kristofs Fogts.

Pats greznākais - rokoko stila formās darinātais sols atrodas pie kora pretējās sienas blakus sakristejas durvīm. Atšķirībā no abiem iepriekšējiem, šis ar jumtīņu segtās, balti krāsotās un zeltītiem kokgriezumiem rotātās ložas priekšējā daļa ir aizstiklota, tādēļ sols vairāk atgādina lielu, vēderainu rokoko laika vitrinu. Kā norāda uzraksts sola fasādes frontonā, tas izgatavots pēc Bornsmindes muižas īpašnieka Frīdriha Vilhelma Šepinga un viņa sievas - Emerēntijas Gotlibas, dzimušas Beninghauzenas-Budbergas no Gārsenes

pasūtījuma. Sākotnēji virs frontona ir atradušās arī divas kokā grieztas bruņinieku figūriņas, kuru vairogos bija attēloti minēto dzimtu ģerboņi. Sola atzveltni, rotā divas eļļas gleznas - «Ādams un Ieva» un «Golgāta», kuru izvēli, acimredzot, diktējusi Apustuļa Pāvila 1. vēstulē korintiešiem izteiktā doma par pirmo miesīgo un pirmo garīgo cilvēku. Sola apgleznotajos griestos mākoņu vālos iezīmēts Sv. Trīsvienības simbols ar Dieva «visu redzošo aci».

Sola iekšpusē saglabājies kokā iegriezts uzraksts, kas liecina, ka solu 1770. gadā darinājis galdnieks G. L. Šetlers. Gleznojumu autors nav zināms.

Par Bauskas galdnieka Kristofa Fogta aktīvo darbību Sv. Gara baznīcas izrotāšanā liecina arī ķestera pulsts. Zaudējusi oriģinālo pamatni, tā tagad nekustīgi piestiprināta pie altāra telpu nodalošās balustrādes. Atšķirībā no altāra un Felkerzāmu sola, kur galdnieka līdzdalība nav tieši pierādāma, pultij piestiprinātā kartušā minēts gan Fogta vārds, gan gadskaitlis «1689», kas norāda dāvinājuma laiku. Pulsts kāts veidots vītas un vinogulājiem apvītas kolonnas veidā, bet tās abpusēji slīpo augšdaļu grezno akantu un eņģeļu galviņu griezumī.

KAPAPLĀKSNES

Bauskas Sv. Gara baznīca, līdzīgi kā ap to izveidotā kapsēta apmēram divus gadsimtus kalpojusi kā pilsētnieku un apķārtnes muižnieku apbedījumu vieta. Te atdusas daudzi draudzes mācītāji, sākot ar 1609. gadā mirušo pirmo šīs baznīcas mācītāju Johanu Bitneru. Pēdējo mājvietu te atraduši gan pilsētas birģermeistari un maģistrāta locekļi, gan tirgotāji un amatnieki. Svētītā zemē te guldīti arī no tālienes atklīduši mākslinieki un svešu zemju karavadoņi. Kā īpaši kolorīta vēsturiska persona šajā sakarā tiek minēts zviedru armijas pulkvedis Johans Libeks, kas vairāk pazīstams ar iesauku Aklais Valentīns.

Aizgājēju piemiņas iemūžināšanai piederīgie baznīcā uzstādījuši virkni kapaplākšņu, kuras sākotnēji bija novietotas grīdā, tieši virs mirušā kapa. Kapakmeņu kalumus baznīcēnu soļi deldējuši gadsimtiem ilgi, tādēļ tie līdz mums nonākuši jau stipri nodiluši, bieži vien - ar jau nesalasāmiem uzrakstiem. Kopumā šādu plākšņu baznīcā bijis divpadsmit un vēl pagājušā gadsimta otrā pusē vienpadsmit no tām atradās savās sākotnējās vietās: sešas - kora daļā, divas - centrālajā ejā netālu no kanceles un trīs - sāņējā pie baznīcas dienvidu durvīm. 1886. gadā plākšnes tika no grīdas izņemtas un piestiprinātas pie sienas, lielākoties - draudzes telpas austrumu galā.

Kā pirmo ziemeļu sienā (no ieejas puses) atrodam kapaplākšni Codes muižas īpašnieka Kristiana Šrēdersa sievai Elizabetei, dzimušai Šepingai no Bornsmindes. Šis ir baznīcas vecākais kapakmens, kurš sākotnēji (1571. gadā)

tika uzstādīts virs nelaiķes kapa Sv. Ģertrūdes baznīcā un tikai vēlāk kopā ar mirušās pišļiem pārvietots uz Sv. Gara baznīcu. Pats K. Šrēderss pēc sievas nāves apprecējās otrreiz un ir apbedīts citur. Kapaplāksne, kurā arhitektoniskā kompozīcijā ietvertas kartušas ar abu dzimtu ģerboņiem, uzskatāma par visai raksturīgu sava laika pieminekli.

Otrā pie ziemeļu sienas piestiprinātā plāksne izgatavota kā 1634. gadā mirušā Greijera Šmolla un viņa dzimtas piemineklis. Plāksne, kuru bez stūros sekli iekaltajiem evaņģelistu simboliem rotā vienīgi gari uzraksti un dzimtas mājaszīme, uzskatāms par pašu vienkāršāko tālaika memoriālās tēlniecības tipu.

Trešā šajā rindā atrodošā plāksne veltīta Oto un Frīdriha Grothusu piemiņai. Šie viena un četrus gadus vecie puisēni bija Rundāles muižas īpašnieka Dītriha Grothusu dēli. Abi, kā vēsti uzraksts uz plāksnes, miruši 1597. gadā ar tikai sešu nedēļu intervālu. Plāksnes vidusdaļu rotā Kristus augšāmcelšanās cilnis, bet sānu malas - astoņi uz nelaiķu senčiem četrās paudzēs norādoši ģerboņi.

Ceturta plāksne, kuru atrodam draudzes telpas austrumu sienā tieši blakus kancelei, izgatavota Īslīces muižas īpašniekam Jostam Šulterem un viņa sievai Annai, dzimušai Grothusai no Bērsteles. Arī šī - 1593. gadā darinātā piemineklja centrālo daļu aizņem Kristus augšāmcelšanās cilnis. Latvijas kapaplāksnēs reti sastopamais motīvs līdz mūsu dienām ir saglabājies tikai abās tikko minētajās plāksnēs. Pēdējā zem ciļņa iekaltas arī rolverka kartušas

ar Šultu un Grothusu dzimtu ģerboņiem.

Piektā plāksne, kas iestiprināta austrumu sienā arkas pretējā pusē, veltīta Rundāles īpašnieka Dītriha Grothusu un viņa sievas Katarīnas, dzimušas Krīdeneres piemiņai. 1599. gadā izgatavotais kapakmens ir vienīgais Latvijā, kuru rotā gleznotajās epitāfijās bieži izmantots motīvs - Kristus pie krusta ar abās pusēs tam uz ceļiem tupošiem nelaiķiem.

Sestā (pie dienvidu sienas pirmā no altāra puses) kapaplāksne, acimredzot, izgatavota no mikstāka materiāla kā pārējās. Tā ir gandrīz pilnībā zaudējusi uzrakstus un jau 19. gs. beigās tās piederību nebija iespējams noteikt.

Septītā plāksne (dienvidu sienā vidējā) izgatavota 1606. gadā mirušā

D. un K. fon Grothusu kapaplāksne, 1599. g.

Georga fon Tizenhauzena un viņa sievas Margarētes, dzimušas Rozenas piemiņai. Elejas muižas ipašnieks G. Tizenhauzens bija Zemgales mirtiesnesis, Dobeles, vēlāk - Bauskas hauptmanis, hercoga padomnieks un kanclers. Nozīmīgā persona kapakmeni iemūžināta bruņās, pilnā augumā ar zobenu un ķiveri pie sāniem. Pa plāksnes perimetru nelaiķa figūru ietver stūros izvietotie apustuļu simboli un astoņi mirušā senču dzimtu ģerboņi. Kaut arī akmens virsma ir stipri nodeldēta, figūras siluets un vietām redzamais bruņu filigrānais ornaments apliecina akmenskaļa augsto profesionālo meistarību.

G. fon Tizenhauzena kapaplāksne, 1606. g.

Astotā (dienvidu sienā pirmā no ieejas) plāksne darināta Bauskas rātskunga Gotharda Fikes un viņa sievas Annas Kohas piemiņai. Šis laulātais pāris miris 1672. gadā. Viņu tuvinieki baznīcai dāvinājuši arī skaistu gleznotu epitāfiju. Vienkāršo kapakmeni bez sekli kaltiem uzrakstiem rotā vienīgi dzimtas mājaszīme un neliels ornamenta elements.

baznīcā. Arī N. Klota kapakmens kompozīciju veido ordera elementu un ģerboņu kartušu apvienojums.

Iestiprinātu kora ziemeļu sienā starp kanceli un sakristejas durvīm, atrodam devīto kapaplāksni. Tā izgatavota, pieminot 1598. gadā mirušo Bruknas muižas ipašnieku Nikolausu Klotu. Plāksnē ir iekalts arī nelaiķa sievas Elizabetes (viņa bija Kurzemes hercogistes kanclera Salomona Henninga meita) vārds un dzimtas ģerbonis, taču viņa šeit nav apglabāta. Pēc vīra nāves atraitne 1606. gadā apprecējās ar Kalnamuižas muižas pārvaldnieku Aleksandru Hoenastenbergu-Vīgantū un kopā ar viņu apbedīta Kalnamuižas (Tērvetes)

Pie kora dienvidu sienas grīdā redzama liela, gluda plāksne ar jau padzisušu gadskaitli «1820». Virs tās sienā iemūrētās pelēka marmora plāksnes uzraksts vēstī, ka 1820. gadā te pārappeditas sākotnēji mazajā kapličiņā pie dievnama altārgala apglabātā Nikolausa fon Korfa mirstīgās atliekas. Pēc Kurzemes pievienošanas Krievijai, kad arī šeit stājās spēkā likums par apbedījumu pārtraukšanu baznīcās, Bauskā ārpus pilsētas izveidoja jaunu kapsētu. Apbedījumus pie abām baznīcām pilsētas centrā pārtrauca

un vecās kapsētas pamazām panika. Acimredzot, saistībā ar šiem notikumiem skatāma arī kādreizējā senatora pišļu pārvietošana. Valdības īpašā atļauja pārāpbedīt netaiķi Sv. Gara baznīcā jādama, dota, ņemot vērā viņa izcilos nopelnus Krievijas troņa labā.

J. Dēringa 1886. gadā publicētajā baznīcas plānā grīdā pie draudzes telpas sānu durvīm iezīmēta vēl kāda - vienpadsmitā plāksne. Šobrīd tā vairs nav atrodama un, iespējams, ir likvidēta vēlāko remontu laikā.

Vēl viena - pēc skaita divpadsmitā kapaplāksne no Sv. Gara baznīcas aizvesta jau 1812. gadā, kad 1810. gadā tika uzcelta Šepingu dzimtas kapliča Priediņu kapsētā. Kapličas sienā vēl tagad apskatāmais kapakmens izgatavots 1592. gadā un veltīts Bornsmindes muižas īpašnieka Dītriha Šepinga sievas Katarīnas, dzimušas Grothusas piemiņai. Pateicoties pārvietošanai, šī plāksne, kuru rotā arhitektoniska kompozīcija un rolverku kartušas ar ģerboņiem, ir mazāk nodilusi un sniedz daudz pilnīgāku priekšstatu par šāda tipa kapakmeņu sākotnējo izskatu.

Aptiekara J. Vitiga epitāfijas fragments. D. fon Ceics, 1672. g.

EPITĀFIJAS

Ar apbedījumiem baznīcā tieši saistīts arī tāds monumentāli dekoratīvās mākslas veids kā epitāfija. Vēl 20. gs. sākumā Sv. Gara baznīcā atradās ap desmit iespaidīga izmēra epitāfiju, kuru vairums darināts 17. gadsimtā. 1904. gadā, stājoties amatā jaunajam vācu draudzes mācītājam R. B. Stafenhāgenam, epitāfijas tika

demontētas un pārvietotas uz baznīcas bēniņiem. Pašas gleznas, acimredzot, tika iznīcinātas, bet to apgleznotos ierāmējuma dēļus vēl ilgi izmantoja remontos stalažu būvē.

Lielākā daļa Sv. Gara baznīcas epitāfiju bija izgatavotas 17. gs. pēdējā trešdaļā un saistītas ar gleznotāja Dītriha fon Ceica vārdu. Mākslinieks dzimis Hamburgā un Bauskā ieradies 1663. gadā. Apmeties te uz dzīvi, D. fon Ceics kļuva ne tikai par pilsētiņā iecienītu gleznotāju,

bet arī eltermani, tiesas fogtu un no 1706. gada - arī birģermeistaru. Gleznotājs miris 1714. gadā.

Vecākā ar Ceica vārdu saistītā epitāfija izgatavota 1665. gadā un savā laikā atradās pie ziemeļu sienas starp otro un trešo logu (no ieejas puses). Epitāfijas centrā bija liela eļļas glezna, kas attēloja kādu grūti izprotamu alegorisku kompozīciju, bet apakšdaļā - profilēti izzāģēta dēļu plāksne ar Ceica un viņa kolēģa Nikolausa Rabina no Libekas pašportretiem un veltījuma uzrakstu. Šī epitāfija bija abu jauno censoņu dāvana baznīcai.

Pie dienvidu sienas starp otro un trešo logu atradās ar 1672. gadu datēta epitāfija Bauskas aptiekāram Johanam Vitigam un viņa kundzei Elizabetei Magdalēnai, dzimušai Heringai. Glezna, kurā līdzās aklam sirmgalvim bija attēlotas trīs portretētas personas, ir gājusi bojā, taču Rundāles pils muzejā saglabājušies abi epitāfijas malu rotājumi ar aptiekāra un viņa sievas portretiem. Pēdējais ir restaurēts un vienlīdz apliecina Ceica kā portretista, tā ornamentālista meistarību.

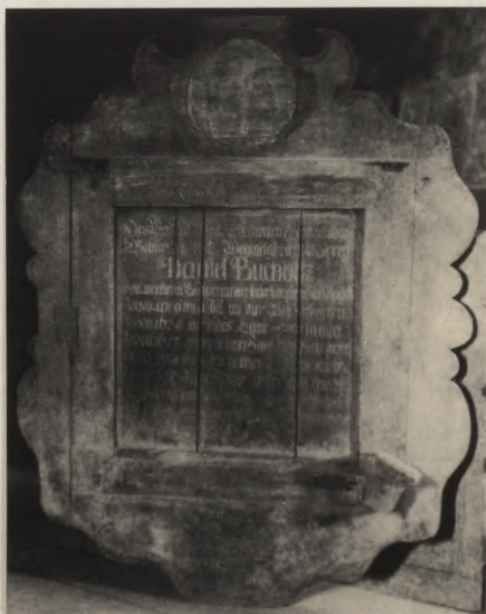
1672. gada decembrī tapusi epitāfija, kas darināta Bauskas rātskunga Gotharda Fikes un viņa sievas Annas Kohas piemiņai. Par to zināms vienīgi tik daudz, ka gleznā bijusi attēlota Kristus kapā guldišana. Epitāfija atradusies pie ziemeļu sienas starp trešo un ceturto logu.

Tikai zīmējumā līdz mums nonākusi kāda cita D. fon Ceica 1677. gadā gleznota epitāfija. Tā darināta pēc Pāces un Īslīces muižu īpašnieka Nikolausa Brunova un viņa sievas Marijas, dzimušas Šepingas no Bornsmindes

pasūtījuma vēl abu dzīves laikā. Tās centrā līdzās krucifiksam bija attēloti abi laulātie un viņu tuvinieki. Rundāles pils muzejā saglabājušies nelieli gleznas ierāmējuma fragmenti ar vinogulāju apvītiem ģerboņiem. Baznīcā epitāfija atradusies pie ziemeļu sienas starp ceturto un piekto logu.

Iepretim tikko minētajai, pie dienvidu sienas, savulaik karājās epitāfija, veltīta Bauskas birģermeistara Daniela Buholca piemiņai (1676. g.). Atšķirībā no iepriekšējā, tās centrā nebija visglezna, bet kaligrāfiski rakstīts teksts, kas iepazīstināja ar nozīmīgākajiem nelaiķa dzīves faktiem. Vienīgi epitāfijas augšdaļu rotāja apaļā medaljonā gleznots mirušā portrets.

Līdz mūsu dienām nav saglabājusies

D. Buholca epitāfija. D. fon Ceics, 1676. g.

Epitafija J. Henningam. D. fon Ceics, 1677. g.

arī Johana Mellerera un viņa sievas baznīcai dāvētā epitāfija (1694. g.), kuras glezna attēloja Kristus augšāmcelšanos. Tā atradusies pie ziemeļu sienas starp pirmo un otro logu.

Vienīgā vēl šobrīd baznīcā redzamā epitāfija, kuras autors ir D. fon Ceics, darināta 1677. gadā tiesas fogta Joahima Henninga un viņa sievas Annas, dzimušas Vildes piemiņai. Tā saglabājusies pilnībā un sniedz uzskatāmu priekšstatu par šāda tipa epitāfijām kopumā. Epitāfijas konstruktīvais ierāmējums sastāv no cokola, divām vitām kolonnām un antablementa. To ietver profilēti izzāģēts un apgleznots malu rotājums, bet vidū novietota liela uz audekla gleznota kompozīcija. Gleznā starp mirušajiem un viņu ģimenes locekļiem attēlots Kristus, kas samīn pūķi. Viens no mākoņos redzamajiem eņģeļiem uzrāda ļoti individuālus sejas pantus. Pastāv versija, ka tas ir Ceica pašportrets. Epitāfija 1983.-1984. g. restaurēta Rundāles pils muzejā un tagad atgriezusies savā sākotnējā vietā pie baznīcas dienvidu sienas starp pirmo un otro logu.

Bez minētajām 17. gs. epitāfijām Sv. Gara baznīcu savulaik greznojis arī viens 18. gs. darināts šī memoriālās mākslas veida paraugs. Tā bija kokgriezumu tehnikā darināta epitāfija Bauskas birģermeistaram Klāsam Johanam Reimersam (1757. g.), kura bija novietota virs draudzes telpas dienvidu durvīm. Epitāfijas augšdaļu veido liels akantu vijumos ietverts Reimersu dzimtas ģerbonis, bet apakšdaļu - rokaju kartuša, kurā apkopoti nozīmīgākie nelaiķa biogrāfijas dati. Epitāfija bojātā stāvoklī glabājas

K. J. Reimersa epitāfija, 1757. g.

Rundāles pils muzejā.

Epitāfijas lomu Sv. Gara baznīcā savā laikā izpildījusi arī kāda liela izmēra glezna - jau daudzkārt pieminētā Nikolausa fon Korfa portrets. Glezna 1767. gada maijā tika atvesta no Pēterburgas un piekāta pie dievnama ziemeļu sienas blakus kancelei. Spriežot pēc aprakstiem, ģenerālis tajā bijis attēlots pilnā augumā, tērpts mundierī, ar komandiera zizli rokā. Lidzās uz galda atradušies viņa nozīmīgākie

apbalvojumi - Krievijas Sv. Andreja un Aleksandra Ņevska, Prūsijas Melnā Ērgļa un Polijas Baltā Ērgļa ordeņi. Fonā bijusi attēlota ainava ar tajā pārvietojošos armijas daļu.

Ar epitāfijas žanru zināmā mērā ir saistīta arī melna, slipēta granīta plāksne, kas redzama pie draudzes telpas austrumu sienas arkas labajā pusē. 1928. gada 1. maijā atklātā plāksne veltīta pirmajā pasaules karā un Latvijas brīvības cīņās kritušo draudzes locekļu piemiņai. Tajā ierakstīti astoņpadsmit kritušo uzvārdi. Vēl 19. gs. beigās apmēram šajā vietā pie sienas karājusies kāda pelēka platmale, kura pēc leģendas esot piederējusi Sv. Trīsvienības baznīcas dedzinātājam skroderzellim M. K. Heinšam un bijusi pakārta te kā atgādinājums par viņa jauno darbu.

Savdabīgu piemiņas zīmi atrodam pie altārtelpas dienvidu sienas. Te zem stikla zeltītā rāmī, kā paskaidro uzraksts, redzami «Svētās zemes palmu zari, dāvāti Bauskas draudzei no viņas mācītāja G. Tursa, atgriežoties no svētceļojuma 1928. gada 16. septembrī.»

INVENTĀRS

Bez iepriekš apskatītajām priekšmetu grupām, kas savu funkciju un iespaidīgo izmēru dēļ ir būtiski iesaistīti dievnama interjerā, Sv. Gara baznīca var lepoties arī ar mākslinieciski vērtīgu inventāru - lustrām, svečturiem, liturģiskajiem traukiem, altāra pārklājumiem, kausa sedziņām u. tml. priekšmetiem. Pārskatāmības dēļ tie aplūkoti pa materiāliem.

MISIŅŠ. Vairāki misiņa svečturi, divi kroņlukturi, kā arī misiņa dzeramais rags minēti jau 1610. gada inventārā. 1711. gada vizitācijā bez daudzajiem svečturiem baznīcā fiksēta arī liela misiņa kristāmbļoda. Šobrīd šo materiālu pārstāv vairs vienīgi lustras un dažī svečturi.

Dievnāmā vēl šodien karājas sešas 17. un 18. gs. izgatavotas lustras, kuras pieder t. s. bumbu lustru tipam. Šo tipu raksturo balustrs ar masīvu lodveida elementu apakšdaļā un vairākos līmeņos kārtoti sveču zari.

Kā pirmā no ieejas puses karājas lustra, kuru, spriežot pēc gravētā uzraksta, 1662. gadā dāvinājis Heinrihs Dethards cur Horsts. Šī lustra, kuras balustru noslēdz divgalvains kronēts ērglis, sākotnēji greznījusi latviešu draudzes Sv. Trīsvienības baznīcu.

Otrās lustras balustru, vainago jātnieks uz ērgļa, bet divos stāvos izvietotos sveču zarus rotā abstraktu cilvēka galvu atveidi. Daži pētnieki šīs galviņas traktējuši kā nēģera (Sv. Maurīcija) atveidu, radot leģendu, ka lustra iegādāta no Rigas Melngalvju

nama. Lustra nav datēta, taču tās kompozīcija liek domāt, ka arī tā ir izgatavota 17. gs. otrajā pusē.

Divgalvainu ērgli atrodam arī trešās lustras balustra augšgalā, taču atšķirībā no abām iepriekšējām tās sveču zari kārtoti trijos stāvos. Uzraksts uz balustra lodes vēsta, ka šo lustru 1706. gada 17. decembrī dievnamam dāvinājis pilsētas birģermeistars Georgs Boijens un viņa sieva Katarina, dzimusi Šmolla. Uzraksts puslokā ietver gravētu abu dzimtu alianses ģerboni.

Ceturtnā - pati jaunākā lustra, izgatavota 1762. gadā. Kā vēsta uzraksts, to baznīcai dāvinājis «Dubes dzimtsmuižas, Vānes un Jumpravmuižas ķīlu muižu un vēl vairāku muižu īpašnieks» Gothards Vilhelms Šrēders kopā ar sievu - Aleksandru Katarīnu, dzimušu baronesi Renni. Lustras lodi bez gravētā teksta rotā arī skaists, atsevišķi liets abu dzimtu alianses ģerbonis, bet balustru vainago enģeļa figūra.

Piekto lustru, kura karājas jau kora daļā, noslēdz divgalvainā ērgļa figūra. Uz tās balustra lodes iegravēts dāvinātāja - Rīgas tirgoņa Kaspera Egersa vārds, ģerbonis un gadskaitlis 1669. Arī šī lustra ir mantota no latviešu draudzes baznīcas.

Vistuvāk altārim, kora velves centrā iekārta sestā lustra. Pēc savas uzbūves tā visnotaļ līdzīga iepriekšējai, taču uz tās lodes neatrodam ne dāvinātāja vārdu ne datējumu. Lustra visdrīzāk darināta 17. gs. 2. pusē.

Sv. Gara baznīcā glabājas arī vairāki misiņa svečturi. Pie draudzes telpas austrumu sienas blakus kancelei piestiprināts skaists sienas svečturis trim

K. Egersa dāvētā lustra, 1669. g.

G. Boijena dāvētā lustra, 1706. g.

G. V. fon Šrēdersa dāvētās lustras fragments ar Šrēdersu un Rennu ģerboņiem, 1762. g.

svecēm, kura zarus rotā manierisma stilam raksturīgi fantastiski maskaroni. Uzraksts vairoga formas kartušā liecina, ka svečturi baznīcai 1665. gadā dāvinājusi kāda Ģertrūde Kehlere.

Baznīcas altāri joprojām rotā divi no plāna misiņa skārda izgatavoti svečturi. To reljefi spiestais rotājums, īpaši - arhaiskais «zivs pūšļa» ornaments uz

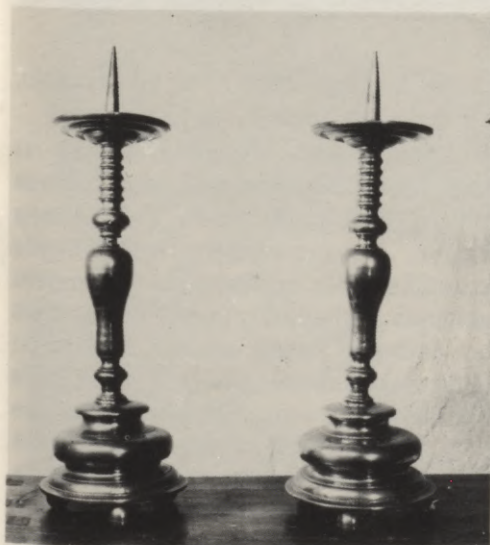
augsti izvēlētās pamatnes liek domāt, ka svečturi izgatavoti ne vēlāk kā 17. gs. vidū.

Altāra apgaismošanai kalpo arī divi no masīva misiņa virpoti svečturi, kurus 1663. gadā Bauskas latviešu draudzei dāvinājis jau lustras sakarā pieminētais H. D. cur Horsts.

Misiņa altāra svečturi, 17. gs. 1. puse.

D. cur Horsta dāvātie altāra svečturi, 1663. g.

SŪDRABS. Katra dievnama lepnums arvien bijuši tā sudrabkalumi. Arī Sv. Gara baznīcā, gadsimtiem ritot, uzkrājās ievērojams skaits sudraba priekšmetu. Lidz pat 2. pasaules karam dievnama sudraba kolekcija bija viena no lielākajām un vērtīgākajām visā Latvijā. Tiesa, daudzi sudraba priekšmeti, kas figurē dažādos senos baznīcas inventāros, jau 19. gs. beigās te vairs nav atrodamī. Tas sakāms gan par lielu, apzeltītu kannu, ko 1688. gadā dāvājis Nikolauss fon Blumbergs un viņa sieva Anna Doroteja, dzimusi fon Livena, gan citu apzeltītu kannu, ko 1639. gadā baznīcai dāvājusi Grothusu dzimta. 1711. gada inventārā, piemēram, minēta sudraba pudele ar uzskrūvējamu vāku, kuru 1690. gadā dāvinājusi pilsētas vecākā Andreasa Vildes atraitne Anna Kristīne Boijena. Šajā pudelē, kā lasām dokumentā, glabājušās sešas sudraba pogas un divas piespraudes.

Lielākā daļa Sv. Gara baznīcas sudraba priekšmetu tomēr zudusi 1944. gada septembrī, kad, fronteī tuvojoties, tos kopā ar altārsegām un citiem priekšmetiem mēģināja evakuēt uz Rīgu. Mantību nācās noslēpt jau pusceļā, kurtā visai miklainos apstākļos arī pazudusi. Saglabājušies vienīgi tie sudraba trauki, kurus sev līdzī «Kurzemes katlā» bija izvedis mācītājs G. Tūrs. Arī pāri palikušie sudraba priekšmeti vairākkārt (pēdējoreiz 1990. gada februārī) kļuva par zagļu laupījumu, tādēļ saglabājusies vairs tikai neliela daļa no kādreiz iespaidīgās kolekcijas. Vēsturiska fakta limenī tomēr jāpiemin arī nozīmīgākie zudušie baznīcas sudraba priekšmeti.

16. gs. Sv. Vakarēdiena kauss. L. Arbūzova zim., 1881. g.

Sv. Vakarēdiena kauss. T. Millers, 1690. g.

Kā vecākais sudraba izstrādājums Sv. Gara baznīcā ievēribu pelnījis kāds 16. gs. darināts Sv. Vakarēdiena kauss. Šo ar rotuliem, gotiskiem minuskuljiem un ažuā ornamenta joslu rotāto kausu draudze bija mantojusi vēl no Sv. Ģertrūdes baznīcas. Kauss pazudis 2. pasaules kara laikā. Līdzīgs liktenis piemeklējis arī Bauskas meistara Bērenta Boijensa pirms 1633. gada darināto kausu, kuru rotājuši Šepingu un Drahenfelsu dzimtu ģerboņi un iniciāļi. Sešlapja formas pamatnes balstīto kausu dievnamam bija dāvinājis Bornsmindes muižas īpašnieks Johans

Ditrihs Šepings kopā ar sievu Doroteju, dzimušu Drahenfelsi no Grauzdes.

Līdz mūsu dienām toties ir saglabājies Bauskas meistara Tobiasa Millera 1690. gadā kalts Sv. Vakarēdiena kauss, kura pamatni rotā reljefs krucifikss, bet nodusu - sešas eņģeļu galviņas. Kā liecina gravējums - uzraksts un ģerboņi, kausu dāvājis Īslices un Greizdarbes muižu īpašnieks Hermanis Šulte un viņa kundze. Divainas sakritības pēc arī šis kundzes vārds, līdzīgi kā iepriekšminētā kausa dāvinātājai, bija Doroteja Drahenfelsa un arī viņa bija cēlusies no Grauzdes muižas. Šī kausa

patēna pazudusi jau 1760. gadā. Kara laikā diemžēl zuduši divi T. Millera izgatavoti altāra svečturi (1692. g.), kuri bija vieni no greznākajiem baznīcas priekšmetiem. Vītas kolonnas veidā kalto svečturu balustrus un velvētās pamatnes rotāja sulīgs akanta omaments. Spriežot pēc gravētā ģerboņa un iniciāļiem, svečturu pāri baznīcai dāvinājis A. J. fon Šillings.

No zudušajiem sudraba traukiem jāpiemin arī cita Bauskas meistara - Fridriha Bergenloes darinātā oblatu kārbīņa, kuru 1692. gadā bija dāvinājis

Johans Šafhauzens. Tāpat līdz mums nav nonācis Rīgas meistara Johana Grinberga kaltais kauss un patēna (1694. g.). Kausu, kura pamatni greznoja reljefs krucifikss, bet nodusu - četras enģeļu galviņas, birģermeistars Heinrihs Rams un viņa sieva Anna Katarīna, dzimusi Henninga bija dāvējusi latviešu Sv. Trīsvienības baznīcai. Pēc dievnama nodedzināšanas tas glabājās Sv. Gara baznīcā.

Pats sāpigākais Sv. Gara baznīcas sudraba kolekcijas zaudējums ir Jelgavas meistara Mihaela Rēla darinātā

Kristāmbjoda. M. Rēls, 1704. g.

Ūpurmaks. J. K. Vinters, 1741. g.

kristāmbļoda, kurai greznības un izsmalcinātības ziņā līdzvērtīgu vairs neatrodam nevienā Latvijas dievnamā. Vairāk nekā pusmetru garās ovālās bļodas spoguļi rotāja Kristus kristīšanas cilnis, bet malas - trīs groteskas ornamenta ietverti medaljoni ar bībeles tekstiem. Uzraksts ceturtajā medaljonā vēstīja, ka bļodu 1704. gada Jāņos baznīcai bija dāvājusi nelaiķa birģermeistara Reinholda Vildes atraitne Elizabete, dzimusi Šulte.

Nav saglabājušies arī daudzie Bauskas meistara Kristofera Kelzinga 18. gs. 1. trešdaļā darinātie sudraba priekšmeti. Tie ir: 1723. gadā Johana Fridriha Gētes dāvāts kauss, divas

patēnas, no kurām vienu 1718. gadā dāvājis G. Vilde, un 1732. gadā Gotlība Haudringa atraitnes dāvāts upurtrauks. Īpaši jānožēlo, ka zudusi K. Kelzinga 1723. gadā darinātā vīna kanna, kuras drukno bumbierveida korpusu rotāja akanta un lentas ornamenti. Šo kannu kopīgi ar sievu baznīcai bija dāvinājis pats sudrabkalis. Arī pēdējais no Kelzinga darbiem - kāda nedatēta apaļas formas oblātu kārbīņa bez uzrakstiem - nozagta 1990. gadā un pagaidām nav atrasta.

Līdz 2. pasaules karam Sv. Gara baznīcā glabājās izcili skaists Jelgavas meistara Johana Kristofera Vintera kalts upurmaks (1741. g.). Ar reljefu ģerboni rotāto upurmaku bija dāvinājis Jelgavas eltermanis Mihaels Freijs un viņa sieva Elizabete, dzimusi Bingnere. Ūpurmaku sākotnēji papildinājuši divi sudraba zvaniņi un virpots koka kāts ar sudraba apkalumiem.

Baznīcā toties joprojām glabājas neliels, vienkāršās ampīra stila formās darināts Sv. Vakarēdiena kauss, uz kura atrodam Bauskas sudrabkaļa Karla Buša meistarzīmi. Ja ticam uz kausa gravētajam gadskaitlim 1822., tad tas izgatavots jau pēc meistara nāves. Iespējams, ka savu darbu ar tēva zīmi apzīmogojis K. Buša dēls Johans Vilhelms Bušs.

Ir saglabājies arī kāds koka krucifikss ar sudrabā kaltu Kristus figūru. Primitīvisms cilvēka anatomijas attēlojumā arvien vedinājis šo priekšmetu uzskatīt par senu 17. gs. sākuma darbu. Pirms 2. pasaules kara pamatni rotājus uzraksta plāksnīte tomēr liecina, ka krucifiksu 1805. gadā baznīcai dāvājusi Bauskas pilsoņa

Vina kanna. K. T. Beijermanis, 1859. g.

Rinekes atraitne Marta Elizabete, dzimusi Retinga.

No zudušajiem 19. gs. sudraba izstrādājumiem vēl atzīmējams kāds neogotiskās formās darināts kauss (1857. g.), kuru sava tēva, 1855. gadā mirušā Bornsmindes muižas īpašnieka Frīdriha Magnusa Šepinga piemiņai dāvājuši viņa dēli Teodors un Aleksis.

19. gs. vidū Sv. Gara baznīca ieguva arī divas neorokoko formās darinātas viņa kannas (izgatavotas 1849. un 1859. gadā), kuru autors bija Rīgas sudrabkalis Karls Teodors Beijermanis. Vecākā pazuda jau kara laikā. Bet jaunākā, kuru baznīcai bija dāvājusi latviešu draudze, tika nozagta 1990. gadā.

Šajā pašā reizē tika nozagts, taču vēlāk - atgūts pats jaunākais baznīcas sudraba priekšmets - daļēji apzeltīta patēna, kuru 1954. gadā draudzei dāvinājis tās loceklis L. Biļevskis.

Pēc Codes un Mežotnes draudžu likvidēšanas, Sv. Gara baznīcā glabājās arī šo baznīcu sudraba priekšmeti.

ALVA. Senākajā, 1610. gadā sastādītajā vizitācijas protokolā starp pārējiem inventāra priekšmetiem Sv. Gara baznīcā figurē arī alvas izstrādājumi - kanna un pudele. 18. gs. sākumā pie kristīšanas baznīcā izmantota alvas lejamā kanna, bet kolektes vākšanai - alvas krājkasīte. 1738. gadā minētajiem priekšmetiem klāt nācis vēl kolektes šķivis. Tiesa, šie priekšmeti zuduši jau pirms mūsu gadsimta.

1933. gadā Pieminekļu valdes darbinieki fiksējuši baznīcā skaistu, bet

jau tolaik bojātu alvas kristāmbļodu, kuru 1784. gadā latviešu draudzei bija dāvājis Johans Fromholds fon Altenbokums. Bļodu izgatavojis pazīstamais Jelgavas meistars Ādams Heinrihs Lukafskis. Šajā pašā reizē vācu mācītāja dzīvokli fiksēta interesanta, klasicisma formās darināta alvas terīne, kuru 19. gs. sākumā izgatavojis Jelgavas meistars Johans Vilhelms Feldmanis. Diemžēl neviens no minētajiem alvas priekšmetiem līdz mūsu dienām nav saglabājies.

TEKSTĪLĪJAS. Sv. Gara baznīca arvien varējusi lepoties ar dažādu, gadsimtiem krātu tekstilizstrādājumu bagātību. Altāra, kanceles, Bībeles, kausa sedziņas, izšūtus un brodierētus upurmakus un citus līdzīgus priekšmetus parasti bija darinājušas pašas dāvinātājas - lielākoties pazīstamu Bauskas pilsoņu sievas un atraitnes.

Jau 1610. gada inventārā minēts kāds Vilhelma Budenbroka kundzes dāvāts altāra pārklājs ar sarkanā zīdā izšūtu krucifiksu un Dītriha Šepinga sievas izšūta zaļa samta ķesele (upurmaks) ar zeltītu dibenu. Lielu zila samta altārsegu kopā ar sudraba mežģinēm rotātu kanceles pārklāju baznīcai dāvājuši Hildebrants un Ģertrūde Vilde. Tas fiksēts 1738. gada inventārā. 18. gs. 60. gados sarkana samta kanceles malas pārklāju un divas samta kausa sedziņas ar zelta tresēm dāvinājis arī Nikolauss fon Korfs.

Vēl līdz otrajam pasaules karam baznīcā glabājās divas 1766. gadā darinātas kausa sedziņas, kuras rotāja Sv. Hostijas un «Agnus Dei» izšuvumi.

Sv. Vakarēdiena kausa sedziņa, 1844. g.

Šis sedziņas baznīcai bija dāvājušas māte un meita Dēnelas. Ar vienkāršu efeju vainagu izšūtu kausa sedziņu 1766. gadā bija dāvājusi Kurzemes superintendanta Aleksandra Grēvena meita Eva Aleksandrīna Puzina. Šī sedziņa piederējusi latviešu draudzei.

Attēlos līdz mums nōnākusi arī 1805. gadā šūta kausa sedziņa ar «Agnus Dei» un kāda 1844. gadā no krāsainām stikla pērlītēm izšūta sedziņa. Pēdējā bijusi tipisks bīdermeijera stila lietišķās mākslas paraugs, kurā attēlotais ziēdiem apvītais krusts, Bībele un enkurs atbilst laikmeta tieksmei uz sentimentālu simbolismu.

Pieminēšanas vērts šķiet kāds ar Šepingu un Mēdemu ģerboņiem rotāts paklājs, kuru 1843. gadā izšuvusi un baznīcai dāvājusi Doroteja fon Šepinga no Bomsmindes. Tas klāts altāra priekšā

tikai sevišķi nozīmīgos svētkos. Visi minētie priekšmeti zuduši otrā pasaules kara laikā.

Iepriekš uzskaitītie priekšmeti, lai cik to arī neliktos daudz, nebūt vēl neizsmēj visu Sv. Gara baznīcas bagāto un daudzveidīgo inventāru. Tā nepieminētas ir palikušas daudzās, dažādos dokumentos uzskaitītās liķu nestuves, no kurām vienas bijušas sevišķi greznas. Kokā grieztās, ar enģeļu galviņām, zeltu, sudrabu un polihromu krāsojumu rotātās nestuves laikā starp 1738. un 1752. gadu baznīcai dāvājusi Helēna Nimane, dzimusi Vilde. Interesantās nestuves ir zudušas, bet, novietoti baznīcas torņa trešajā stāvā, līdz mums saglabājušies grezni bērū rati. Ar kokgriezumiem un bronzas aplikācijām rotātais, melni krāsotais katafalks, kas kalpojis bērū procesijās vēl 20. gs. 30. gados, izgatavots 19. gs. otrajā pusē.

No zudušajiem priekšmetiem atzīmējama ar metālu apkaltā un ar trim atslēgām slēdzamā naudas un dokumentu lāde, kas redzama kādā 1933. gada fotoattēlā.

1722. gada inventārā lasāms, ka baznīcā tolaik bijis smilšu pulkstenis ar četrām «glāzēm». Tas atradies uz kanceles. 1738. gada vizitācijā savukārt atzīmētas divas stikla laternas. Baznīcā ilgu laiku glabājies arī dārgs gredzens ar septiņiem akmeņiem 200 Alberta dālderu vērtībā. 1711. gadā dievnamam dāvinājis kāds leitnants Mēdems.

ZVANI

Zvani ikvienas baznīcas dzīvē arvien ieņēmuši īpašu vietu. To skaņas bija neiztrūkstoša sastāvdaļa gan iksvētdienas dievkalpojumā, gan katram cilvēkam nozīmīgākajos brīžos - kristībās, iesvētībās, kāzās un bērēs. Tie skanēja pāri pilsētai arī briesmu brīžos, brīdinot par ugunsgrēku vai ienaidnieka tuvošanos. Bauskas Sv. Gara baznīcas vecie, vēsturiskie zvani, diemžēl, visi ir zuduši. Līdz mums nav nonācis pat viens attēls, kurā tie būtu redzami. Par to, kādi šie zvani bijuši, varam spriest vienīgi pēc aprakstiem.

Jau 1610. gada vizitācijā Sv. Gara baznīcas tornī minēts viens liels un divi mazi zvani. Vecākais no zvaniem bija pārvests no Sv. Ģertrūdes baznīcas. Tas bija izgatavots 16. gadsimtā un tā virsmu rotāja gotiskiem majuskuljiem rakstīts teksts un ornamentāla josla. Šis zvans, kura diametrs bija 42 cm, vēl 19. gs. 2. pusē atradās baznīcā, taču jau tolaik vairs nebija lietojams.

1606. gadā Rīgas meistars Hanss Meijers atlēja jaunu, jau daudz solidāku izmēra zvanu. Tā diametrs bija 94 cm, augstums - 1,2 m. Kā liecināja zvana uzraksts, līdzekļus tā izgatavošanai - 106 markas - bija ziedojuši Gothards fon Fitinghofs, Reinholds Junge, Henings Klāsens un Johans Veitenmellers. Šis zvans kalpoja torņa pulkstenim kā pilnu stundu zvans.

Abi minētie zvani tika evakuēti uz Krieviju 1. pasaules kara laikā un atpakaļ vairs neatgriezās.

Vēl vienu zvanu Sv. Gara baznīca mantoja no latviešu draudzes dievnama.

Šis - Hansa Einbera 1563. gadā lietais zvans nogāzās un saplisa Sv. Trīsvienības baznīcas ugunsgrēkā 1733. gadā. 1735. gadā to pārlēja Jelgavas meistars Ernsts Frīdrihs Fehters, zvana uzrakstā vēstot par notikušo ļaundarību un uzskaitot astoņu ievērojamu Bauskas pilsoņu vārdus, kuri deva līdzekļus zvana atjaunošanai. Pēc pārliešanas zvana diametrs bija 72 cm. 171 kg smagais zvans tika uzstādīts kapsētā blakus latviešu baznīcas drupām, kur tas karājās līdz pat 19. gs. beigām. Kad tieši zvans tika pārvests uz Sv. Gara baznīcu, nav zināms, taču Pirmā pasaules kara laikā kopā ar iepriekš minētajiem to evakuēja uz Krieviju. Pēc kara šis zvans

Galda zvaniņš. Holande, 1552. g.

kā vienīgais tika atvests atpakaļ un 1925. gadā vēlreiz pārkausēts. Šoreiz tā uzrakstā tika iemūžinātas dzejnieka - novadnieka Viļa Plūdoņa dzejas rindas: «Darbgaitā kusušo/Vakarā suminu/Uz mūžu klusušo/Svētnīcā aijāju/Apsveicu jaunpāri/Apsveicu pāditi/Lai dzīves celiņi/Paveras laimīgi.»

Jauno J. K. Švenna lietuvē Rīgā darināto zvanu iesvētīja 1925. gada 20. septembrī, bet jau 1940. gada janvārī tas pārplīsa. Pēc nostāstiem tas noticis tieši 20. janvārī, kad spalgā salā no baznīcas uz kapu kalniņu izvadīts un apzvanīts tikko citēto rindu autors - dzejnieks Plūdons.

Jau bojāto zvanu Otrā pasaules kara laikā (1942. g.) uz vācu okupācijas iestāžu rīkojumu nogāza zemē un nodeva pārkausēšanai. Šāds pat liktenis gaidīja arī uz šejieni atvestos Mežotnes baznīcas zvanus, taču, visādi vilcinoties, tos izdevās paglābt. Interesanti, ka pateicoties pārvietošanai šie zvani izglābās no drošas bojāejas - padomju armijai uzbrūkot, 1944. gada septembrī Mežotnes baznīcas tornis tika sagrauts.

Viens no Mežotnes baznīcas zvaniem, kuru 1699. gadā lējis Jelgavas meistars Johans Peterss, joprojām kalpo Sv. Gara baznīcā. Otrs, šī paša meistara lietais zvans, neatradis sev pielietojumu, 1982. gadā tika nodots Rundāles pils muzejam.

Bez torņa zvaniem 1722. gada inventārā baznīcā fiksēts arī kāds mazs, pie komūnijas lietots rokas zvans. Ļoti iespējams, ka tas ir tas pats 1552. gadā Holandē lietais zvaniņš, kuru 20. gs. sākumā no kāda krāmu uzpircēja bija iegādājusies Bauskas Vācu amatnieku biedrība un kuru tā 1930. gadā nodeva

torreizējam Doma muzejam. Arī pašreiz zvaniņš glabājas Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja fondos.

TORŅA PULKSTENIS

Pagaidām nav izdevies precizēt, kad Svētā Gara baznīca ieguvusi torņa pulksteni, taču, jādomā, ka tas noticis jau 17. gadsimtā. Dokumentos pulksteņa pastāvēšana pirmoreiz pieminēta tikai 1777. gadā, kad Bauskas kalējs Hauptmanis veicis tā remontu, kā atalgojumu saņemot trīs dālderus. Pulksteņa ciparnīcas baznīcas tornī redzamas arī A. V. Zērvalda darinātajā uzmērojumā. Pulksteņa mehānisms, acimredzot bijis labi un droši taisīts, jo nākamais tā remonta fakts atzīmēts tikai 1858. gadā. Tad pulksteni labojis Bauskas pulksteņmeistars Belcke. Mehānisms un ciparnīcas visumā veiksmīgi saglabājušās līdz mūsu dienām un pēc neliela remonta pulkstenis varētu turpināt savu gaitu.

MĀCĪTĀJI

Abās Bauskas luteriešu draudzēs to pastāvēšanas laikā kalpojuši vairāki desmiti mācītāju, starp kuriem ir bijušas daudzas izcilas personības. Kā pirmais luteriešu mācītājs - sludinātājs Bauskā ieradās Johans fon der Arke († 1573. g.), kurš tolaik vēl kopējā vācu un latviešu draudzē darbojās, sākot ar 1559. gadu. Pēc jaunās latviešu Sv. Trīsvienības baznīcas uzcelšanas, izveidojās atsevišķas vācu un latviešu draudzes, kurai katrai bija savi atsevišķi mācītāji.

Vācu draudzē kā ievērojams garīgs darbinieks atzīmējams Johans Ādolfs Hollenhāgens († 1696. g.), kurš kļuva par Kurzemes superintendentu un hercoga Frīdriha Kazimira galma mācītāju, taču vēlāk atkal atgriezās savā Bauskas draudzē. Kā Sv. Gara baznīcas hronists un pamatskolas mācību grāmatas autors vēsturē iegājis vācu draudzes mācītājs Gotfrīds Georgs Milihs (1735-1815). Viņa sacerējums ar nosaukumu «Jaunā skolas grāmata» tulkots arī latviski un savulaik bija viena no izplatītākajām mācību grāmatām Kurzēmē. G. G. Milihs pārtulkojis no oriģināla arī Jauno Derību (tirāža gan tika iznīcināta), kā arī sastādījis rokrakstā Kurzemes, Zemgales un Piltenes novadu luterisko baznīcu un to mācītāju rādītāju. Viņš lieliski spēlējis klavieres un pat komponējis. Kāds viņa komponēts korāļu krājums ir saglabājies līdz mūsu dienām.

Atzīmēšanas cienīgi ir arī tie vācu draudzes mācītāji, kuri savus pienākumus pildījuši divās paaudzēs. Tādi bija tēvs un dēls Bitneri (16. gs. s. - 17. gs. s.) un Krīgeri (18. gs. b. - 19. gs.

1. trešd.).

No 16. gs. beigām līdz 1826. gadam pie vācu draudzes pastāvēja diakona amats. No Bauskas diakoniem atzīmējams Bernhards Kaspars fon Zalderns (1719-1767), kurš bija cēlies no Holšteinas bruņniecības dzimtas un kalpojis par Holšteinas kroņprinča mācītāju.

No latviešu draudzes mācītājiem atzīmējams pirmais draudzes gans Gothards Reimerss († 1607. g.), kura laikā tika uzcelta latviešu baznīca. Viņš pazīstams Latvijas kultūrvēsturē kā viens no četriem mācītājiem, kuri pabeidza J. Rivija aizsākto garīgo grāmatu tulkošanu un izdošanu. Šīs trīs Kēnigsbergā 1586.-1587. gadā izdotās grāmatas, kā zināms, bija vieni no pirmajiem plašāk izplatītajiem rakstiem latviešu valodā. Tēva uzsākto darbu turpināja viņa dēls - Valentīns Reimerss († 1623. g.), kurš 1615. gadā atkārtoti izdeva tēva latviešu valodā sastādīto dziesmu grāmatu.

Latviešu draudzē bez tēva un dēla Reimersiem divās paaudzēs kalpojuši arī Regiusi (17. gs. 4. cet. - 18. gs. s.), Ivenseni (18. gs. v. - 18. gs. b.), Tilingi (19. gs. 1. trešd.) un Zeileri (19. gs. v. - 19. gs. b.).

Kā garīgs darbinieks pieminams Kristians Bartolds Vitens (1652-1723), kurš piedalījies E. Glika pirmā latviskā Bībeles tulkojuma tapšanā.

Interesanta un pretrunīga personība bijis pirmais draudzes latviešu tautības mācītājs Kristaps Strautmanis (1860-1919). Būdams izteikti vāciski orientēts, viņš tomēr darbojies kā laicīgās latviešu kultūras veicinātājs: sākot ar 1904. gadu mācītājs vadīja Bauskas latviešu literāro

biedrību. 1919. gadā K. Strautmanis kļuva par sarkanā terora upuri. Viņa noslepkavošanas vietā pie Vecsaules sila tagad uzstādīta piemiņas plāksne.

Kā viens no modernās latviešu teoloģijas veidotājiem vēsturē iegājis draudzes mācītājs Gustavs Tūrs (1890 - 1973) - vēlākais Latvijas Evanģēliski luteriskās Baznīcas Arhibīskaps.

Īpašus pateicības vārdus pelnījis patreizējais draudzes mācītājs prāvests Pauls Žibeiks (dz. 1910. g.), kurš kalpo Sv. Gara baznīcā kopš 1944. gada decembra. P. Žibeiks - daudzu valodu pratējs un speciālists Vecās Derības

jautājumos - kā mācību spēks ilgus gadus darbojies Latvijas Evanģēliski luteriskās Baznīcas Teoloģijas Seminārā. 1992. gadā viņam piešķirts Teoloģijas doktora grāds. Arī pašlaik sirmmais mācītājs kā profesors un katedras vadītājs darbojas Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātē, kur iemantojis audzēkņu cieņu un milestību.

BAUSKAS VĀCU DRAUDZES MĀCĪTĀJI

Everts van Havens	1530-1550
Johans fon der Arke	1559-1573
Kaspars Berlins	1573-1574
Johans Bitners	1575-1609
Kristians Bitners	1609-1614
Kristofs Burhards II-1617
Joahims Arnoldi	1618-1641
Maģ. Nikolauss Hanenfelds	1641-1657
Vakance	1657-1660
Kristofs Švābe	1660-1687
Maģ. Johans Ādolfs	
Hollenhāgens	1689-1696
Nikolauss Frīdrihs Hespe	1697-1699
Vakance	1699-1702
Simons Ivensens	1702-1710
Johans Višmanis II	1710
Bertrams Hildebrants	1711-1743
Adjunkts:	
Maģ. Kristofs Šulcs	1738-1743
Maģ. Kristofs Šulcs	1743-1751
Karls Frīdrihs Hermanis	1752-1756
Reinholds Heinrihs	
Pflugrads	1757-1766
Gotfrīds Georgs Milihs	1767-1776
Jakobs Frīdrihs Vits	1776-1782

Mācītājs P. Žibeiks.

Maģ. Johans Gabriels Šells	1783-1811
Dr. Vilhelms Georgs Krīgers	1812-1835
Ādolfs Krīgers	1836-1873
Voldemārs Kristians Vilhelms Bušs	1873-1903
Fricis Benjamins Stafenhāgens	1904-1919
Elfrīds Ekerts	1920-1939

DIAKONI

Kaspars Reviuss	1596-1642
Melhīors Bilterlings I	1642-1658
Vakance	1659-1665
Johans Šreijers	1666-1687
Simons Ivensens	1688-1702
Bertrams Hildebrants	1703-1711
Andreass Kristofs Kleinenbergs	1711-1723
Andreass Vilhelms Braunšveigs	1724-1733
Vakance	1733-1745
Johans Kristians Drēers	1745-1750
Karls Frīdrihs Hermanis	1750-1752
Bernhards Kaspars fon Zalderns	1752-1783
Kristofs Ludvīgs Bāders	1784-1797
Kristians Gotfrīds Cimmermanis	1798-1811
Filips Frīdrihs Daniels Paviāns	1812-1826

BAUSKAS LATVIEŠU DRAUDZES MĀCĪTĀJI

Gothards Reimerss I	1573-1607
Valentīns Reimerss	1607-1622
Petrus Johannis	1623-1644
Joahims Grīnings	1645-1670
Valentīns Regiuss	1671-1697
Petrus Birgers	1698-1707
Heinrihs Gotfrīds Regiuss	1707-1710
Kristians Bartolds Vitens	1710-1723
Valentīns Ivensens	1723-1758
Adjunkts: Johans Valentīns Ivensens	1752-1758
Johans Valentīns Ivensens	1758-1800
Nikolauss Tilings	1801-1823
Vilhelms Tilings	1823-1834
Bernhards Gotfrīds Bethers	1835-1853
Karls Georgs Zeilers	1854-1895
Adjunkts: Hermanis Roberts Zeilers	1893-1895
Kristaps Strautmanis	1896-1919
Jēkabs Kullītis	1920.*
Gustavs Tūrs	1920-1944
Pauls Žibeiks	No 1944. gada

* 1919. gadā latviešu draudzē dievkalpojums noturējās arī Bārbeles draudzes mācītājs Pauls Pellingss, bet 1920. gadā - Večmuižas draudzes mācītājs Fricis Trefners un vairāki citi mācītāji no Bauskas apkārtnes.

DIE KIRCHE ZU HEILIGEN GEIST ZU BAUSKE

Die Kirche zu Heiligen Geist wurde als Gotteshaus der deutschen evangelisch-lutherischen Gemeinde im Zeitraum von 1591 bis 1594 gebaut. Architektonisch weist sie noch Merkmale der späten Gotik auf, und nach den Burgruinen des Ordens ist sie heute das zweitälteste Gebäude in Bauske. Ursprünglich gab es keinen Turm, der nur 1614 zugebaut wurde. 1623 gewann der Turm eine schöne Vollendung durch eine Kuppel, eine offene Galerie und eine hohe Spitze.

In ihrem langen Lebenslauf hat die Kirche mehrere Kriege überstanden, die ihr viel Schaden zufügten. Im August 1812 wurde darin Vorratsspeicher des preußischen Korps der Napoleonischen Armee eingerichtet. Hier wurden auch von ihnen gefangengenommene russische Soldaten gehalten. Im September 1944 wurde die Kirche merklich von der Sowjetarmee geschädigt. Doch ist das alte Gebäude nie niedergebrannt worden und hat so die ursprüngliche Gesamtgestalt erhalten. Ausnahme ist nur die Spitze des Turms, in die im Jahre 1799 der Blitz einschlug, daher wurde 1813 die geschädigte Spitze durch das gegenwärtige zeltförmige Dach ersetzt.

Von der Kircheneinrichtung ist der 1699 im Barockstil gestaltete Altar anzumerken. Nach dem Umbau im Jahre 1861 hat er zwar alle acht Skulpturen eingebüßt und ist weiß

angestrichen worden. Das Altargemälde «Christus am Kreuz» wurde 1861 vom Künstler der Stadt Mitau/Jelgava J. Döring gemalt. Die im Rokokostil geschnitzte Kanzel (1762) und den Orgelprospekt (1766) schenkte der Kirche ein russischer General N. von Korff. In künstlerischen Hinsicht sind als wertvoll drei private Kirchengestühle (1688, Ende 17. Jahrhundert und 1770) zu erwähnen. Das letztere in besonders üppigen Rokokoformen gestaltete Gestühl, hat der Kirche das Familie von Schöpping geschenkt. Vom Interesse sind auch die im Jahre 1640 gefertigten Kirchenbänke, eine von ihnen ist mit dem Wappen der Stadt Bauske geschmückt.

Zu besichtigen sind in der Kirche auch Grabplatten vom Ende des 16. und dem 17. Jahrhundert. Die künstlerisch bedeutendsten von ihnen sind die Grabplatten für J. von Schulte (1592) und für den Kurländischen Kanzler G. von Tiesenhausen (1606). Die Kirche zieren von 6 Messingskronleuchtern und zwei Paaren messingener Altarleuchtern aus dem 17. Jahrhundert. Noch vor dem 2. Weltkrieg bewahrte die Kirche eine der reichsten Sammlungen des Kirchensilbers in Lettland. Die meisten Silbergegenstände gingen im Jahre 1944 verloren. Von den wenigen übriggebliebenen silbernen Kirchengewerten ist der vom Meister der Stadt Bauska T. Müller angefertigte Abendmahlskelch (1690) zu erwähnen. Nachdem die lettische St. Trinitatis Kirche im Jahre 1733 niedergebrannt wurde, die Kirche zu Heiligen Geist auch als Gotteshaus für die lettische evangelisch-lutherische Gemeinde

diente. Seit der Umsiedlung der nur von der lettischen Gemeinde Deutschbalten 1939. wird die Kirche genutzt.

Altärglezna «Golgāta». J. Dēnings, 1861. g.

THE HOLY GHOST CHURCH IN BAUSKA

The Holy Ghost church in Bauska was built from 1591 to 1594 to become the temple for the German evangelical Lutheran parish. Its architecture bears the features of the late Gothic and it is the second oldest building in Bauska - next to the ruins of the castle of the Livonic Order. Originally it had no tower. It was constructed in 1614. In 1623 the tower was given a beautiful finish by adding a dome, an open gallery and a tall spire.

During its long existence the church has sustained much damage inflicted by wars. In 1812 it was used as store provisions for the Prussian corps of Napoleon's army and here also Russian soldiers whom they had taken prisoner were held. In September 1944 the church was damaged by the Soviet Army occupying Bauska. The original building, however, never burnt down and has retained its former appearance except its spire, which was struck by lightning in 1799 and was replaced in 1813 by the low tentshaped roof it has now.

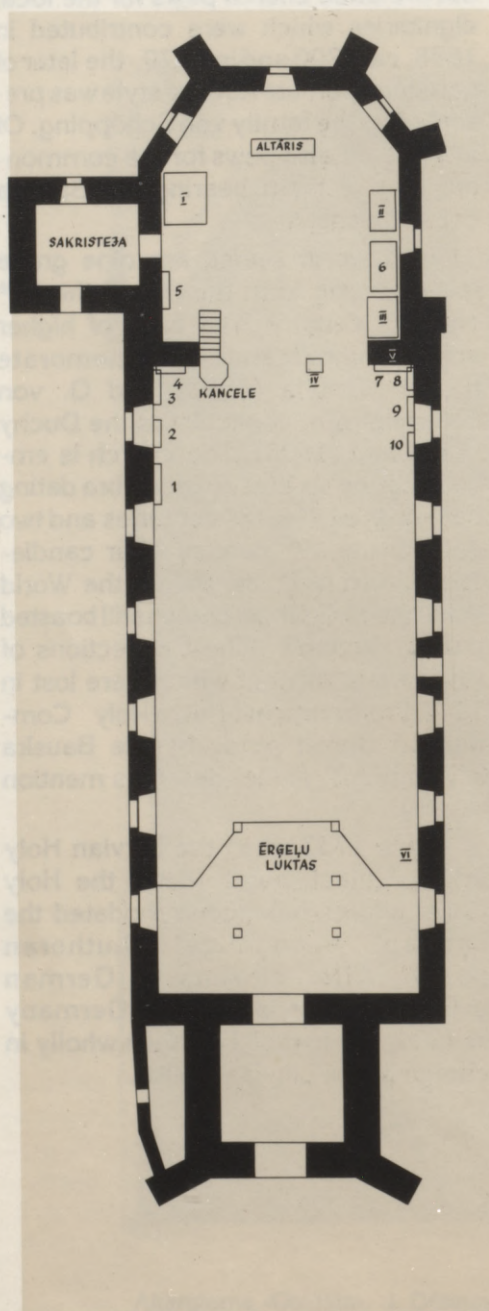
From the church interior is to be mentioned a Baroque - style altar (1699). After reconstruction in 1861 it has lost all the eight sculptures it used to have and it has been repainted white. The altar painting «Crucifixion» (1861) was painted by J. Doering, an artist from Jelgava. The pulpit and the organ frontal embellishments are carved in Rococo style. They were a gift to the church by a Russian general N. von

Korff. For their artistic value to be pointed out are three church pews for the local dignitaries which were contributed in 1688, ca 1700 and in 1770, the later of particularly ornate Rococo style was presented by the family von Schöpping. Of interest are also pews for the commoners, one of them bearing the Bauska coat-of-arms.

Also worth seeing are nine grave stones dating from the end of the 16th and 17th century. The ones of higher artistic significance commemorate J. von Schulte (1593) and G. von Tiesenhausen, chancellor of the Duchy of Curland (1606). The church is embellished by six brass candelabra dating back to the 17th - 18th centuries and two pairs of the 17th century altar candlesticks, also of brass. Before the World War II the Holy Ghost church still boasted one of Latvian's richest collections of silver ware, most of which were lost in 1944. From remaining few a Holy Communion Goblet made by the Bauska silversmith T. Müller deserves mention (1690).

Since 1733 when the Latvian Holy Trinity Church burnt down the Holy Ghost church has accommodated the Latvian evangelical Lutheran parish. After citizens of German extraction departed for Germany in 1939, the church has been wholly in charge of the Latvian parish.

Bauskas Sv. Gara baznīcas plāns.

I F. V. fon Šepinga dāvātais sols, 1770. g.

II H. L. fon Felkerzāma dāvātais sols, ap 1700. g.

III H. Jankes dāvātais sols, 1688. g.

IV Piemiņas plāksne draudzes kritušajiem, 1928. g.

V J. Henninga epitāfija, 1677. g.

1. E. fon Šrēderes kapaplāksne, 1571. g.

2. G. Šmolla kapaplāksne, 1634. g.

3. O. un F. fon Grothusu kapaplāksne, 1597. g.

4. J. fon Šultes kapaplāksne, 1593. g.

5. N. fon Klota kapaplāksne, 1598. g.

6. N. fon Korfa kapaplāksne, 1820. g.

7. D. fon Grothusa kapaplāksne, 1599. g.

8. Nezināma kapaplāksne.

9. G. fon Tizenhauzena kapaplāksne, 1606. g.

10. G. Fikes kapaplāksne, 1672. g.

SATURS

Ievads	3
Būvvēsture	4
Arhitektūra	7
Interjers	9
Iekārta	11
Altāris	11
Kancele	15
Ērģeļu prospekts	16
Soli	17
Kapaplāksnes	21
Epitāfijas	25
Inventārs	28
Misiņš	28
Sudrabs	31
Alva	36
Tekstilijas	36
Zvani	38
Torņa pulkstenis	39
Mācītāji	40
Vācu draudzes mācītāji	41
Diakoni	42
Latviešu draudzes mācītāji	42
Die Kirche zum Heiligen Geist zu Bauska	43
The Holy Ghost Church in Bauska	45

«NOVADS» Nr. 7.

Informatīvais bijetens

Dainis Bruģis

BAUSKAS SV. GARA BAZNĪCA

Reģistrācijas apliecības Nr. 0495.

Izdevējs: Bauskas novadpētniecības un
mākslas muzejs.

Numurs iznāk ar Latvijas Kultūras
fonda finansiālu atbalstu.

Adrese: LV 3901 Bauskā, Kalna ielā 6.

Tālrunis: 22927, 22197.

Tirāža: 1500 eks.

Iespiests SIA «B&S» Bauskas tipogrāfijā
Bauskā, Rīgas ielā 26.

1993.

Kontroleksemplārs

21701-

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTEKA

0304043707

93-4
L 147

Schmü die allschlechte Dem
Ein Demore für es sein
Den das was er beschworen
zu wort ein mehreres ordner
Suz liegt die Fronunglete
Und hanc auf seine Zelt

Sare du Linder und dieer Rechter zum Ver
bur der Welt. Derz Hanc von dem was mol merittener
Berliche Ding: necht denen Eheliche Frau Anna Maria
dieser Empfindung zum Verzeihen und Anno 16
in Rom an dem 17ten Tag dachrichten haben